

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל
מרן **יואל טייטלבוים** זללה"ה
אבדק"ק פאטמאר יע"א

שנאמרה בסעודה שלישית בעידן רעוא דרעוא אחרי תשב"ב

ביאור פסוק כמעשה ארץ מצרים וכמעשה ארץ כנען לא תעשו

- בכל דרכיך דעהו - לעשות דברי רשות לשם שמים • קדושת ארץ ישראל •
- המקום שאדם דר שם משפיע עליו • חשיבות "שכנים טובים" •
- ענין 'חובבי הארץ' בלא תורה • מתי מותר ללמוד מחכמת הגוים ומתי אסור •
- פירוש נפלא מן הגה"ק רבי אלעזר ניסן זצ"ל • להתרחק ממסית ומדיח •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשע"ח לפ"ק

יצא לאור ע"י
מערכת "לשון קדשו"
מאנטריאל קאנאדא
1-514-585-3040
קונטרס 25 (מהדורא ב')

לשמיעת הדברות קודש:

1-718-298-4641 (בארץ ישראל) 072-3333419

(פון אייראפע 3333419-72-972+)

צו הערן די תורה ס"ג פרשת אחרי תשכ"ב

דרוקט: # → 622 → 3 → 16 (דרוקט אלע נומערן אינאיינעם)

קלאָר (42 מינוט)

זכות הקונטרס נתנדב

לעילוי נשמת הרה"ח הישיש, ירא ה' מרבים, רבוק ומקושר לרביה"ק זי"ע
הרה"ח ר' אליעזר בן הרה"ח ר' יהודא ע"ה שלעזינגער ע"ה
נפטר י"ב אייר תשס"ב לפ"ק
זכות לימוד הרבים וזכות רביה"ק זי"ע יעמוד לגשמתו שתהא צרורה בצרור החיים
ויגן בעד כל יוצאי חלציו שימשיכו בדרך ישראל סבא ויושעו בכל מילי דמיטב

ברכת מזל טוב

לכבוד ידידינו הנכבד איש חי ורב פעלים
מו"ה ר' דוד לייב לעפקאוויטש הי"ו
לרגל אירוסים בתו עב"ג הבה"ח מענדל וואלף נ"י בן מוה"ר יואל פאשקעס הי"ו
זכות רביה"ק זי"ע יגן שהזיווג יעלה יפה, ויזכו להעמיד דורות ישרים ומבורכים,
בנחת ובשמחה, לעמדת תפארת אבותם. ויתברך מן השמים בכל ברכות האמורות בתורה.
השמוחים בשמחתו, מערכת לשון קדשו

לע"נ הגה"צ רבי אלי' בן ר' ישעי' פאללאק זצ"ל
אבדק"ק וואדקערט יצ"ו - נפטר ביום ט"ו אייר תשכ"ג
ת.נ.צ.ב.ה.

KolSatmar.com

קושיות ודיוקים בפסוק במעשה ארץ מצרים וגו'

א

וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם, אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם. כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִשְׁבַתְתֶּם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ, וְכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֲתֶכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ, וּבַחֲקִיתֵיהֶם לֹא תִלְכוּ. אֵת מִשְׁפָּטֵי תַעֲשׂוּ וְאֵת חֻקֵּי תִשְׁמְרוּ לְלַכֵּת בָּהֶם, אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם.

כוונת הסיפא "ובחקתיהם לא תלכו", להוסיף כמה דרכי הגוים שלא נאסרו בתורה בפירוש

ובחקתיהם לא תלכו. זאגט רש"י: - אין תורת כהנים איז עס אין מדרש.

וכי מה אמר הכתוב שלא הזהיר, אלעס וואָס מ'טאָר נישט שטייט דאָך [שוין] אין דער תורה הקדושה, וואָס מיינט מען ובחקתיהם לא תלכו?, אלא אלו [נימוסות שלהן, כגון] איצטיאאות וטרטיאאות, זייערע בתי תרטאות, די בתי שחוק זייערע. רבי מאיר אומר, אלו דרכי האמורי שָׁמְנו חכמים*.

ב

ובכוונת הרישא "כמעשה ארץ מצרים" וגו' "וכמעשה ארץ כנען" וגו', לא מצינו איזה איסור ניתוסף בזה

[ואכתי יש לבאר גם הרישא דהפסוק] כמעשה ארץ מצרים וואָס מיינט מען דאָ אָט?

[און] וכמעשה ארץ כנען?

בדברי חז"ל מתפרש שניהם על איסור עריות דמסיק אח"כ בקרא

אָזוּי אֵין דַּבְרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל (תורת כהנים כאן, ויק"ר פרשה כג, ילקוט רמז תקפה) זַעַט מֵעַן דָּאָךְ, [אַז] מ'שמועסט פון "עריות" וואָס דער פסוק פירט אויס [בפסוקים שאחר זה עד סוף הפרשה].

האבן עזרא מפרש "כמעשה ארץ מצרים" וגו', שלא לזכות לשדים. - "וכמעשה ארץ כנען" וגו', על איסור עריות.

דער אבן עזרא זאָגט: כמעשה ארץ מצרים מיינט מען [שלא יזבחו עוד] זבחייהם לשעירים², וכמעשה ארץ כנען מיינט מען עריות.

הרמב"ן מפרש (כחז"ל) דבשניהם הכוונה לאיסור עריות

און דער רמב"ן זאָגט ניין, בארץ מצרים איז אויך געווען שטופי זימה, דאָס [כמעשה ארץ מצרים] איז דאָך אויך עריות.

ועוד מבואר בדברי חז"ל דשניהם קאי על ע"ז ג"ע ושפכ"ד

דער אמת איז דאָך [כמבואר בדברי חז"ל (תורת כהנים כאן משנה ז)], כוליהו איתנייהו בהו [בהמצריים והכנעניים], עבודה זרה און גילוי עריות און שפיכת דמים.

ג

קושיא א:

ולכל הפירושים אכתי קשה, דכל אלו הם איסורים שכבר מפורשים בתורה,

ומה בא הכתוב להוסיף באזהרת כמעשה ארץ מצרים וגו' וכמעשה ארץ כנען וגו' לא תעשו

נאָר אָבער פאַרשטיין ברויך מען, ס'איז נאָך שווער [מה מוסיף באזהרה זו. הלא בהסיפא] אויף ובחקתיהם לא תלכו פלאָגט מען זיך וואָס מיינט מען דאָס (כדלעיל אות א), אַלעס וואָס מ'טאָר נישט שטייט דאָך עס שוין [בתורה במקום אחר, ולכן] זוכט מען אַרויס [לפרשו

* עיין תוספתא דשבת פרק ז, ובגמרא שבת (דף טז) וחולין (דף עז). ובשו"ע יו"ד הלכות חוקת העכו"ם (סימן קצח).

² לעיל בפסוק וְלֹא יִזְבְּחוּ עֹד וגו' לשעירים (ז, יז), כתב באבן עזרא, לשעירים הם השדים, בעבור שיראו אותם המשווגעים כדמות שעירים. ומלת "עוד" תורה שכן היו ישראל עושין במצרים. ואח"כ (בסוף הענין, יז, טז) כתב, ובעבור שהזכיר דברי השעירים שהיו עושים במצרים, נסמכה זו הפרשה (שלאחריה, דהיינו פרשת כמעשה ארץ מצרים). [ובדברי יואל (שמיני עמוד קפד) מוסיף רבינו על דברי האב"ע שכוון לדעת הוזה"ק (אחרי ע.) שלא נתגלה אורו בעולם עדיין בימיו].

[אויף] עפעס אַזוינס וואָס ס'איז נישט מבואר אין די תורה, [כגון] דרכי אמורי, אָדער [שלא ילכו אצל] די טיאטראות זייערע, זייערע בְּתֵי שְׁחֹק. [ואם כן גם בהרישא צריך להבין] נו היצט וואָס מיינט מען "מַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם וּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנָעַן".

[ומה שפירושהו על] עריות און אַזוי די אַלע זאכן [כגון זְבָחֵיהֶם לְשָׁעִירָם, וע"ז ושפכ"ד], שטייט דאָךְ אַרויס אין די תורה הקדושה. וואָס דאָרף מען אָנצוזאָגן "זאָלסט נישט טון ווי ארץ מצרים און פון ארץ כנען", ס'שטייט דאָךְ אַרויס [בתורה] די אַלע זאכן וואָס "מ'טאָר נישט", וואָס "זיי" האָבן געטוהן. [ונכדכתיב בסוף פרשת עריות שבפ' קדושים, ולא תלכו בַּחֲקֵת הַגִּיז אֲשֶׁר אָנִי מַשְׁלַח מִפְּנִיכֶם בִּין אֶת כָּל אֵלֶּה עֲשׂוּ וְאָקֶץ בָּם (קדושים כ, כג), [וכן כתיב בסוף פרשה זו] וְתִקַּא הָאָרֶץ אֶת יִשְׁבִּיָּהּ (יח, כה), אַזוי ווי דער פסוק רעכנט אויס ווייטער. [גון שטייט דאָךְ [שוין] אַרויס אין די תורה הקדושה, די אַלע זאכן האָט שוין די תורה הקדושה מזהיר געווען [להדיא], נו וואָס מיינט מען נאָךְ [בפסוק זה], וואָס איז דאָס די מַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם און די מַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנָעַן.

ד

קושיא ב:

קושיא הכלי יקר על פרש"י דמצרים וכנען הם מקולקלים מכל האומות

(ב) שווער איז נאָךְ [קושיא הכלי יקר על פירש"י כדלהלן].

רש"י מפרש הרישא, דלכן נקט הפסוק מעשה ארץ "מצרים" וארץ "כנען", שהם היו גרועים מכל הארצות

רש"י זאָגט¹, - דאָס לשון איז אין תורת כהנים (מובא לקמן אות ז), - כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם, מלמד שארץ מצרים מקולקלים יותר מכל האומות, אֲשֶׁר יִשְׁבָּתָם בָּהּ, אותו מקום שישבתם, בארץ גושן, דאָס איז נאָךְ מער מקולקל פון אַלע מקומות [שבמצרים עצמן]. - דאָס זעלבע זאָגט ער [על] מַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנָעַן, [ללמדינו שהכנענים] זיי זענען מקולקלים מכל האומות.

ובכלי יקר מפרש לחיפך, דלרבנותא נקט, דאף שארץ גושן וארץ כנען טובים יותר משאר מקומות, לא תעשו כמעשיהם

א פלא, דער כלי יקר זאָגט פונקט פאַרקערט², [אז] די [מצרים וכנען] זענען די בעסערע. ווייל דאָרטן וואו דער בורא כל עולמים האָט געפירט אידן, מסתמא האָט מען אויסגעקליבן דאָס בעסטע פלאץ. האָט די תורה געזאָגט א "רבנותא", אז כאָטשיג זיי זענען בעסער פון אַנדערע אומות, פונדעסטוועגן טאָר מען 'דאָך' נישט טון אַזוי, מ'טאָר נישט טון אַזוי ווי זיי, אפילו ס'איז נישט דאָס אַרגסטע.

ומקשה על פירוש רש"י, דלפי פירושו משמע דרק כדרכי המקולקלים אסור לעשות, וזה אינו

און דעס וואָס רש"י זאָגט אַז זיי זענען מער מקולקל, זאָגט ער, דאָס קען דאָךְ נישט זיין, [ווייל] אַז ס'איז נאָר ווייל זיי זענען מער מקולקל [לא יעשו כמותם], איז דאָךְ

¹ ברש"י. כמעשה ארץ מצרים. מגיד שמעשיהם של מצריים ושל כנענים מקולקלים מכל האומות, ואותו מקום שישבו בו ישראל מקולקל מן הכל. אשר אני מביא אתכם שמה. מגיד שאותן עממין שכבשו ישראל מקולקלים יותר מכולם (ת"כ).

² בכלי יקר. כמעשה ארץ מצרים וגו'. לרבנותא נקט וכו'. כי מסתמא יוסף בירר לאחיו ולבית אביו המקום [בארץ גושן] שאינו מקולקל כל כך, כדי שלא ילמדו ממעשיהם הדורות הבאים, וכן מסתמא הקב"ה בירר לישראל המקום שאינו מקולקל כל כך כדי שלא ילמדו מהם וכו'. על כן אמר שאפילו כמעשיהם לא תעשו, וקל וחומר לשאר תועבות מצרים אשר לא ישבתם בהם, וקל וחומר לשאר האומות. אבל לפירוש רש"י שפירש בהיפך זה ממש, קשה, וכי סלקא דעתך לומר שדוקא כמותן אשר ישבו בהם ואשר אני מביא אתכם שמה המקולקלים מכולם לא יעשו, אבל כמעשה אותן שאינו כל כך מקולקלין יעשו, חלילה מלומר כן, אלא לרבנותא נקט וכו'.

משמע [אז] נאָר פאַרדעם טאָר מען נישט ווייל זיי זענען אַזוי מקולקל, און די [אומות] וואָס זענען נישט אַזוי שטאַרק מקולקל מעג מען יאָ טון?, [וחלילה מלומר כן]. אַזוי זאָגט דער כלי יקר.

ה

קושית הכלי יקר חוקה מאוד, אבל פירוש רש"י שהוא מאמר חז"ל צריכים לתרין

נאָר [מכל מקום] ווי קען מען זאָגן פאַרקערט פון רש"י.

[הגם] ס'איז דאָך טאַקע אַ גרויסע קשיא, זייער אַ האַרבע קשיא וואָס ער פרעגט [בכלי יקר, על פירוש רש"י דמפרש כי] ווייל די תורה הקדושה זאָגט אַז מ'זאָל אַזוי נישט טון איז אַ סימן אַז זיי זענען "מער" מקולקל, [אם כן] איז דאָך משמע אַז [אויב] מ'איז נישט אַזוי שטאַרק מקולקל מעג מען יאָ.

אדרבה פאַרקערט [מסתבר לומר, אז] די תורה הקדושה זאָגט דאָך אַ רבותא, אַזוי זעט דאָך אויס, איך מוז דאָך זאָגן אַז די סברא איז געווען אַז ס'איז בעסער [שם משאר האומות], די סברא איז טאַקע אַזוי [כדברי הכלי יקר].

די קשיא איז אַ גרויסע קשיא [על פירוש רש"י, ולכן] וויל ער גאָר זאָגן פאַרקערט פון רש"י, פאַרקערט פון דעם תורת כהנים. [אָבער] ס'איז דברי חכמינו ז"ל, זיי זאָגן דאָך אַזוי.

די קשיא איז אַ קשיא, כ'האָב נאָכנישט געזען דערויף קיין תירוף, טאַקע אַ האַרבע קשיא, אדרבה פאַרקערט [מסתבר לומר]. אַז די תורה הקדושה האָט מזהיר געווען מ'זאָל אַזוי נישט טון, איז [דען] אַ סימן אַז זיי זענען מער מקולקל? [אדרבה מסתבר] ס'איז דאָך אַ רבותא, אַז [אפילו] ס'איז נישט אַזוי שטאַרק, אַז די זענען נישט אַזוי [מקולקל, גם כן לא תעשו כמעשיהם]. זיי זענען 'ווייניגער' מקולקל, אָבער אַ 'קלקול' איז עס, ממילא טאָר מען דאָך [דאָס אויך] נישט.

און דערנאָך [גם מפסוק עצמו קשה לפירש"י, וכי] אַנדערע אומות מעג מען יאָ נאָכטוהן? ער זאָגט דאָך גאָר [בסיפא] ובחֲקִיתֵּיהֶם לֹא תִלְכּוּ, מ'טאָר דאָך נישט טון די דרכי "אמוריי" און די אַלע זאַכן, די אַלע [אומות] זענען דאָך [נכלל] דערין, דער ובחֲקִיתֵּיהֶם לֹא תִלְכּוּ איז דאָך [קאן] אויף אַלעמען, [וא"כ קשה ברישא] וואָס עפעס גראַד דאָס [מעשה מצרים וכנען], מה יסיף תת כת וואָס מ'האָט אָנגעזאָגט [דוקא על] אַרץ מצרים און אַרץ כנען.

(ועיין עוד להלן באות ט)

ו

קושיא ג:

צ"ב למה מזהיר הפסוק דוקא שלא לעשות "כמעשה" האומות, והלא גם בדיבור ובמחשבה אסור לדבר ולחשוב כמותם? (ג) דערנאָך איז שווער, דאָס לשון שטייט "כְּמַעֲשֵׂה" אַרץ מִצְרַיִם, און אפילו [הדיבור והמחשבה שלהם אסור].

ס'איז נאָך אַ גרויסער חילוק [בכל הדברים בין ישראל לגוים], אפילו דאָס "רעדן", [שהם מדברים] דיבורים אסורים, דברי חֲצִיפּוֹת, מיט דברי נְבִלָה, מיט אַלעס וואָס ס'טוט זיך אָפּ ביי די מקולקלים. [און] ניטאַמאָל די "מחשבות" [שלהם מותר לחשוב], ס'שטייט (סוף פרשת שלח) וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶּם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם, [ופירשו בגמרא] אַחֲרֵי עֵינֵיכֶם זו זנות און לְבַבְכֶּם זו מינות (ברכות יב:). אפילו די 'אויגן'. מ'דאַרף ניטאַמאָל "קוקן" אפילו - דאָרט וואו זיי קוקן, מ'דאַרף נישט "אינזין" האָבן וואָס זיי האָבן אינזין. וואָס דען זאָגט ער קוועטשט ער "כְּמַעֲשֵׂה", עפעס אויסדרוקליך כְּמַעֲשֵׂה.

אין פסוק [אליין] שטייט דאָך [בהסיפא] ובחֲקֵתֵיהֶם לֹא תִלְכוּ, אַז מ'טאַר נישט גיין אין זייערע וועגן, אין דעם לֹא תִלְכוּ איז נכלל אַלעס, זייערע 'עצות', מיט זייערע 'אויפטועכצער', וואָס עפעס דוקא קוועטשט ער עפעס נאָר "כִּמְעָשָׂה" ארץ מצרים ואֶרֶץ כְּנָעַן, דאָס אַלעס ברויך דאָך פשט.

ז

קושיא ד:

בתורת כהנים שייבטן של ישראל גרמה לקלקול האומות באותן מקומות, והוא תמוה

(ד) מער פלא איז נאָך דער מדרש. טאקע אין תורת כהנים שטייט עס (כאן משנה ג-ד): כמעשה ארץ מצרים, מקולקלים יותר מכל האומות, ארץ כנען מקולקלים יותר מכל האומות, ואותו המקום שייירשו וישבו בה דאָס איז מקולקלים יותר. ומנין שבשביל שישבו שם ישראל נעשו מקולקלים מכל האומות, שנאמר אֲשֶׁר יִשְׁבְּתֶם בָּהּ, 'ווייל' זענען געזעסן דאָרט, וכִּמְעָשָׂה אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אָנִי מֵבִיא אֲתֶכֶם שָׁמָּה, בשביל שאָנִי מֵבִיא אֲתֶכֶם שָׁמָּה לכן מקולקלים יותר מכל האומות. אזוי שטייט אַרויס אין תורת כהנים^ה.

דאָס איז נאָך מער פלא, וואָס עפעס "ווייל" אידן קומען אַהין, דורכדעם זענען זיי [האומות] אַרגער?

הר"ש מפרש הכוונה, דבשביל שהגויים שעבדו בישראל נעשו גרועים כדי שיעשו

דאָ אין תורת כהנים [נדפס] פונעם ר"ש [משאנאן] איז דאָ אַ פירוש, ער וויל עפעס זאָגן [במה שאמרו] בשביל שישבתם וכו', [אז] ווייל אידן זענען דאָרטן געווען האָט מען משעבד געווען מיט אידן, און די עבירה וואָס זיי [האומות] האָבן משעבד געווען בישראל דאָס האָט זיי געמאַכט אַרגער [כדי שיתחייבו ויפלו לפנייהם].

ואכתי קשה לפירוש הר"ש: דעל הלימוד "שביאתן" של ישראל גרמה, אין לפרש כדבריו

נו אָבער די סיפא איז ווידער שווער [שלמדו מהפסוק] אֲשֶׁר אָנִי מֵבִיא אֲתֶכֶם שָׁמָּה [שביאתן] של ישראל גרמה כל מעשים האלו. מילא [מה שלמדו מהרישא] יִשְׁבְּתֶם [בשביל שישבתם] אפשר לפרש כהר"ש. אָבער [ש'שטייט אַרויס] אֲשֶׁר אָנִי מֵבִיא "אֲתֶכֶם שָׁמָּה, ווייל איך ברענג ענק אַהין, זאָגט ער דאָך שוין נישט [איך לפרש, און דאָרט] קען איך שוין נישט אזוי זאָגן [כפירושו באשר ישבתם, שהרין] די "כנענים" האָבן דאָך נישט משעבד געווען [בישראל], פאַרקערט, מ'האָט דאָך זיי אַרויסגעטריבן, מ'האָט דאָך לוחם געווען מיט זיי, מ'האָט זיי דאָך געברענגט אַהין [בני ישראל, על מנת] מ'זאָל זיי פאַרטרייבן, (כדכתיב במדבר לג, נב) והורשתם [פרש"י וגרשתם] אַת כָּל יִשְׂרָאֵל הָאֶרֶץ. (המשך קושיא ד באות יג - המשך עוד קושיות באות י)

^ה בתורת כהנים: מנין שלא היה אומה באומות שהתעיבו מעשיהם יותר מן המצריים, תלמוד לומר כִּמְעָשָׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא תַעֲשׂוּ. מנין לדור אחרון שהתעיבו מעשיהם יותר מכולם, תלמוד לומר כִּמְעָשָׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא תַעֲשׂוּ. ומנין למקום שישבו בו ישראל שהתעיבו מעשיהם יותר מכולם, תלמוד לומר אֲשֶׁר יִשְׁבְּתֶם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ. ומנין שיישבתם של ישראל גרמה להם לכל המעשים הללו, תלמוד לומר אֲשֶׁר יִשְׁבְּתֶם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ.

ומנין שלא היתה אומה באומות שהתעיבו מעשיהם יותר מן הכנענים, תלמוד לומר וכִּמְעָשָׂה אֶרֶץ כְּנָעַן לֹא תַעֲשׂוּ. ומנין לדור אחרון שהתעיבו מעשיהם יותר מכולם, תלמוד לומר וכִּמְעָשָׂה אֶרֶץ כְּנָעַן לֹא תַעֲשׂוּ. ומנין למקום שבאו בו ישראל וכבשו שהתעיבו מעשיהם יותר מכולם, תלמוד לומר אֲשֶׁר אָנִי מֵבִיא אֲתֶכֶם שָׁמָּה. ומנין שביאתם של ישראל גרמה להם לכל המעשים הללו, תלמוד לומר אֲשֶׁר אָנִי מֵבִיא אֲתֶכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ.

^י רבינו שמשון משאנאן (מבדלי התוספות בצרפת, תלמיד רבינו חם ור"י הזקן) כתב בפירושו על תורת כהנים (ספרא) וז"ל, ומנין שיישבתן של ישראל גרמה להם לכל הדברים הללו. פירוש מעון ששיעבדו בישראל, באו לידי עבירות הללו, כדי שיתחייבו ויפלו לפנייהם, לפי שהעבירה גוררת עבירה, עכ"ל.

ח

פירוש רבי אלעזר ניסן ז"ל בפסוק כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם וְגו',

דאָן בדברי הרשות יש חילוק בין ישראל לגוי

[ולתרץ קושיא א וקושיא ג נקדים]. דער זיידע זכרוננו לברכה אין ייטב לב' ברענגט ער פון פֿאַטער רבי אלעזר ניסן זכרוננו לברכה, [לפרש הפסוק] כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם, ס'שטייט נישט "מעשה" ארץ מצרים לא תַעֲשֶׂן, נאָר מיט אַ כ"ף הדמיון [כ'מַעֲשֵׂה]. זאָגט ער לפי דרכו [לפרש הפסוק בהושע] וְהָיָה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יֹאמַר לָהֶם לֹא עָמִי אַתֶּם יֹאמַר לָהֶם בְּנֵי קָל חִי.

[דהכוונה] מילא [ביין] א "דבר איסור" איז דאָךְ א פשיטות אז ס'איז א חילוק פון א איד [ביי א גוי], פון א שומר תורה ומצות ביז צו אן אַנדערן, איבערהויפט פון די אומות. [שבני ישראל אינם עושים דברים אסורים והם עושים].

נאָר אפילו "דברי הרשות", א איד, וואָס מ'ברויך צו טון, [כגון] אכילה ושתיה, און קינדער, טאַקע די אַלע זאַכן וואָס א מענטש ברויך צו טאָן לצורך העולם, פאַר'ן קיום העולם, איז א גרויסער חילוק [בין ישראל ירא ה' לגוי].

'יענער' [הגוי] טוט מיט אַנדערע כוונות, וועגן תאוות רעות.

און א 'איד' טוט דאָס אויך לשם שמים, [כדכתיב] בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ^א. [ומי שנוהג כן] נמצא עובד את בוראו תמיד, אזוי ווי ס'שטייט אין שלחן ערוך^ב, אַלעס נאָר פאַר'ן [שם שמים], ער איז אַלעס מְכַנֵּן לצורך עבודה.

מיט דעם זאָגט ער [רבי אלעזר ניסן ז"ל, לפרש הכתוב] כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם, טאַקע די זעלבע [דברי הרשות] וואָס מ'טוט דאָךְ [בהכרח, כמו] דעם וואָס זיי [המצריים] האָבן געטוהן,

^א בייטב לב (פרשת תולדות, ע"ה ויהי כי זקן יצחק) כתב וזה לשונו: על פי הידוע כי האדם נברא לעבוד את השי"ת בכל עת ובכל שעה ובכל רגע, לא בתורה ובתפלה בלבד, כי אם גם בעסקו בעניני גשמיות, במשאו ומתנו ובאכילה ושתיה ובשכבו ובקומו ובכלתו בדרך, כל דרכיו יכונו לצורך עבודתו יתברך, כמבואר היטב באורח חיים סימן רל"א. וזהו שאמרו חכמים (אבות ב, יב) בקצרה, כל מעשיך יהיו לשם שמים.

ועל דרך זה פירש אבא מארי הגאון ז"ל, כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם לא תַעֲשֶׂן, לא אמר "מעשה" כי אם "כְּמַעֲשֵׂה", רוצה לומר שלא תעשו כמו שהם עושים עניני גשמיות, כמעשיהם למלאות תאוותם ובטנם, כי אם לעשות נחת רוח להבורא יתברך. וכמו כן פירש במקום אֲשֶׁר יֹאמַר לָהֶם לֹא עָמִי אַתֶּם (הושע ב, יא), היינו אפילו בשעת שעוסקים בעניני גשמיות, באותו שעה עצמו יֹאמַר לָהֶם בְּנֵי קָל חִי (שם), כי מחשבתם דבוקה וקשורה בקשר אמיץ ליוצרים ובוראים יתברך שמו ויתעלה לעד, עד כאן דברי פי חכם חן.

^ב באבות דרבי נתן (יז, יז): וכל מעשיך יהיו לשם שמים, לשם תורה, שנאמר (משלי ג, ח) בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ והוא יִישֶׁר אֶרְחֶיךָ. - ובגמרא ברכות (זא,): דרש בר קפרא, איזויהו פרשה קטנה שכל גופי תורה תלוין בה, בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ והוא יִישֶׁר אֶרְחֶיךָ.

^ג זה לשון המחבר (בשו"ע או"ח רלא, א): אם אי אפשר לו ללמוד בלא שינת הצהרים, יישן. ובלבד שלא יאריך בה וכו'. ואף בזה המעט לא תהא כוונתו להנאת גופו, אלא להחזיק גופו לעבודת השי"ת; וכן בכל מה שיהנה בעולם הזה, לא יכוין להנאתו, אלא לעבודת הבורא יתברך, כדכתיב בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ ואמרו חכמים (אבות דר"נ, יז ח) כל מעשיך יהיו לשם שמים. שאפילו דברים של רשות, כגון האכילה והשתיה וההליכה והשיבה והקמה והתשמיש והשינה וכל צרכי גופו, יהיו כולם לעבודת בוראך, או לדבר הגורם עבודתו וכו'. כללו של דבר, חייב אדם לָשׁוּם עיניו ולבו על דרכיו ולשקול כל מעשיו במאזני שכלו, וכשוראה דבר שיביא לידי עבודת הבורא יתברך יעשהו, ואם לאו לא יעשהו, וְמִי שנוהג כן עובד את בוראו תמיד, עכ"ל.

זה לשון רבינו בס"ג שלח תשכ"ז (לשון קדשו אות צח), ס'שטייט אין שלחן ערוך, אַז מ'טוהט לשם שמים, אַז מ'שלאַפט כדי מ'זאָל קאָנען דינען דעם אייבירשטען, און מ'עסט מיט דער כוונה, נמצא עובד את בוראו תמיד, הייסט דאס וואָס מ'טוהט צרכי הגוף, אויכעט אַן עבודה, אַז מ'טוט עס וועגן דעם. - און ס'איז צו פאַרשטיין, ווייל [ס'איז] די הכנה צו דער אַלע וואָס מ'גרייט צו צו דעם. דעם משא ומתן איז לכאורה א דבר הרשות, נאָר אַז מ'איז עוסק במשא ומתן ווי ס'ברויך צו זיין, מ'ברויך עס האָבן מקיים צו זיין מצות ומעשים טובים, מ'זאָל קאָנען מגדל זיין בנים לתורה, איז דאָס אַליין אויך א דבר מצוה, ווייל דאָס איז א הכנה צו דער זאך.

זאָל מען נישט טון אזוי ווי זיי טוען דאָס, אזוי טייטשט ער, דברי רשות אפילו זאָל מען נישט טון כמעשהם. אודאי דאָס ענין איז דאָך אַן ענין אמת [ומתורץ בזה קושיא א' וג'].

ט

אבל עדיין לא מתיישב בזה פירש"י והתורת כהנים, מקושיא ב הנ"ל

אָבער אף על פי כן, אָבער פאַרענטפערט איז נאָכנישט די קשיא [קושיא ב], וויאזוי איז געדרינגען אַז זיי זענען מקולקלים יותר מכל האומות.

[דאס הכוונה לדברי רשות] איז דאָך אודאי נישט געדרינגען לפי זה [שהם מקולקלים], אַלע גוים זענען דאָך אזוי, זיי טוען אַנדערש [דברי הרשות] מיט אַנדערע כוונות [נישט ווי אַ איד טוט עס].

כ'הָאָב נישט געזען אויף דעם קיין שום פירוש מספיק, אויף דעם וויאזוי איז געדרינגען פון דאָנעט [שמקולקלים מכל האומות], און די אַלע מפרשים זענען נישט מעיר דערויף וויאזוי איז געדרינגען פון דאָנעט אַז זיי זענען מקולקלים יותר מכל האומות, ס'איז דאָך אדרבה [מסתבר לפרש הכתוב דהם לא גרועים כל כך כשאר האומות], טאָקע אזוי ווי דעם כלי יקר'ס קשיא.

קושיא ה:

במדרש מביא לכאן הפסוק כְּשׁוֹשְׁנָה בֵּין הַחוּחִים: וצ"ב שייכות פסוק זה, לפסוק כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם וגו'

ה) דער מדרש זאָגט' כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם, הדא הוא דכתיב כְּשׁוֹשְׁנָה בֵּין הַחוּחִים בֵּין רַעֲיָתִי בֵּין הַבָּנוֹת (שה"ש ב, ב).

כְּשׁוֹשְׁנָה בֵּין הַחוּחִים זאָגט ער אַסאך ענינים, [אַסאך] דמיונות [שישראל הם] ווי אַ שׁוֹשְׁנָה, אזוי ווי אַ שׁוֹשְׁנָה בֵּין הַחוּחִים איז שווער אַרויסצוקלויבן, זאָגט ער אידן זענען מְסוּבָּךְ געווען, ס'שטייט לְבֹא לְקַחַת לוֹ [גוֹי] מִקֶּרֶב [גוֹי]. אַסאך דמיונות האָט עס [שנמשלו ישראל לשושנה].

צום סוף פירט ער אויס, [אמר הקב"ה למשה, לך אמור להם לישראל] עטץ זענטס געווען כְּשׁוֹשְׁנָה בֵּין הַחוּחִים אין מִצְרַיִם, יעצט קומט עטץ קיין אֶרֶץ כְּנָעַן, לֹא תַעֲשׂוּ לֹא כדברי אלו [כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם] ולא כדברי אלו [כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנָעַן].

יא

קושיא ו

במדרש פרשת לך, שאברהם אבינו בחר בארץ כנען יען שהוא "טובה מכל הארצות".

וזהו סתירה להתורה כהנים דהכנענים מקולקלים מכל האומות

נאך איז דא אַ מדרש (בפרשת לך).

ו) דאָ לכאורה איז נאָך דאָ אַ קשיא.

' במדרש (ויק"ר כג, ב) רבי אלעזר פתר קריא ביוצאי מצרים. כְּשׁוֹשְׁנָה בֵּין הַחוּחִים. מה שושנה זו קשה ללקטה כך כשהיו ישראל במצרים היו קשין ליגאל. הה"ד או הַנֶּסֶךְ אֱלֹקִים לְבֹא לְקַחַת לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גוֹי (דברים ד, לד). רבי יהושע ב"ר נחמיה בשם רבי שמואל בן פזי גוי מִקֶּרֶב "עם" אין כתיב כאן, או עם מִקֶּרֶב גוֹי, אלא גוי מִקֶּרֶב גוֹי, אלו ערלים ואלו ערלים, אלו מגדלי בלראיות ואלו מגדלי בלאריות, אלו לובשי כלאים ואלו לובשי כלאים, לפיכך לא היתה מידת הדין נותנת שיגאלו ישראל ממצרים וכו'.

ולהלן שם במדרש (באות ו) מה שושנה זו אינה בטילה אלא על גב ריחה כך ישראל אינן בטלין אלא על גב מצות ומעשים טובים. ולהלן (באות ז), אמר רבי ברכיה, אמר הקב"ה למשה לך אמור להם לישראל, בְּנֵי, כשהייתם במצרים הייתם דומים כשושנה בין החוחים, וכשיו אתם באים לארץ כנען היו דומים לשושנה בין החוחים. הוזהרו שלא תעשו לא כמעשי אלו ולא כמעשי אלו. לפיכך משה מזהיר לישראל ואמר להן כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם וכו' וכְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנָעַן וכו' לא תַעֲשׂוּ וּבְחַקְתֶּיהֶם לא תִּלְכוּ.

מילא דאָ [בפרשת אחרי] זעט מען דאָך אין מדרש אין דברי חכמינו ז"ל [בתורת כהנים] אז מעשה ארץ "כנען" זענען געווען מקולקלים יותר מכל האומות.

[אמנם] ס'שטייט אין מדרש אין פרשת לך לך^א, [דכתיב שם] וַיַּעֲבֹר אֲבָרָם [פאָרן] (יב, ו), ווען דער בורא כל עולמים האָט געהייסן [לך לך מאַרצף], ווען אברהם אבינו איז געגאנגען, [אמר לו הקב"ה] לְזַרְעָךָ אֶתְּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת.

אויף דעם פסוק זאָגט ער [במדרש, אמר רבי לוי] ער איז געקומען קיין 'אַרם נְהָרִים וְאַרם צוֹבָה' האָט ער געזען [שהם] 'רִיקִים וּפְתוּזִים' און זיי ברענגען אָהן די צייט מיט 'דברי עבירה', מיט 'דברי נְבִלָה', האָט ער געזאָגט אל תהי דירתי במקום הזה, אויף אַזאַ מקום וויל איך נישט וואוינען. ווען ער איז געקומען לְסִלְמָה שֶׁל צוֹר, דאָס איז דער גבול [פון] ארץ ישראל [מצד צפון, וכשבא מֵאֶרֶם כָּנָס דרך שם], האָט ער געזען זיי זענען עוסק בעבודה ובמלאכה אַזוי ווי מ'האָט געדאַרפט, האָט ער געזאָגט תהא דירתי במקום הזה, האָט אים דער בורא כל עולמים געזאָגט, אַזוי וועט עס טאַקע זיין, לְזַרְעָךָ אֶתְּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת. [עד כאן המדרש].

[וצ"ב] איז דאָך עס גאָר פונקט פאַרקערט, זענען זיי [הכנעניים] דאָך געווען מְתַקְנִים יותר פון אַלע אומות [וזה סתירה לדברי התורה כהנים כאן שהכנעניים היו מְקַלְקְלִים מכל האומות].

יב

ער זאָגט דאָרטן, דער יפה תואר מיט'ן נזר הקודש זאָגן דאָרטן פשט, [שהרי] לכאורה [קשה עוד] פאַרוואָס האָט ער עפעס געזאָגט תהא דירתי במקום הזה, ווייל ער האָט געזען זיי זענען בעסער זיי זענען עוסק [במלאכה, ויותר היה לו לומר] וואָרן ס'איז דאָך "ארץ ישראל".

זאָגט ער, זעט אויס ער האָט נאָך דעמאָלט נישט געוואוסט פון קדושת הארץ, נאָר הערשט דערנאָך ווען ער איז געקומען [לשם] איז ער הערשט געוואויר געוואָרן.

[על כל פנים מבואר במדרש] האָט ער נאָר פאַרדעם געוואָלט דאָרטן וואוינען [בארץ ישראל], ווייל צווישן 'גוטע שכנים' דאָרף מען צו וואוינען.

אייביג איז גוט אַז ס'איז דאָ שכנים וואָס זיי פירן זיך גוט, [אַז מ'איז] נישט צווישן אַזעלעכע וואָס זיי פירן זיך נישט גוט.

איבערדעם וועגן דעם טעם [רצה לדור שם], אַזוי זאָגן ביידע דער יפה תואר מיט'ן נזר הקודש.

הנזר הקודש מתרין סתירת המדרשים, דרך בעירות היו גרועים

אַבער דערנאָך זענען זיי מעיר אויף דער סתירה, דער נזר הקודש איז מעיר אויף דער סתירה, דאָ [בפרשת לך לך] זאָגט ער דאָך, זעט דאָך אויס אַז דאָרט איז געווען "בעסער", און דאָ [בפרשת אחרי] זעט מען דאָך, זאָגט ער אַז זיי זענען געווען "מקולקלים" יותר מכל האומות.

נייט ער זיך [לפרש בדוחק], אפשר - זאָגט ער - אין דעם פרט פון עריות זענען זיי געווען אַרגער, ער מאַכט חילוקים.

^א במד"ל (לך לט, ח) אמר רבי לוי, בשעה שהיה אברהם מהלך בארם נהרים ובארם נחור ראה אותם אוכלים ושותים ופוזזים, אמר הֲלֹאִי לֹא יֵהָא חֲלָקִי בָאֶרֶץ הַזֹּאת, כיון שהגיע לסולמה של צור ראה אותם עסוקים בניכוש בשעת הניכוש, בעידור בשעת העידור אמר הלואי יהיה חלקי בארץ הזאת, אמר לו הקב"ה לְזַרְעָךָ אֶתְּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת.

אבל אכתי קשה דאפילו אם מקולקלים רק בעריות הלא כבר אין זה "שכנים טובים"?

איז דאך אויך שווער [תירוץ הנזר הקודש], מילא [שלא היו מקולקלים בשאר דברים], אָבער ס'איז [שוין] נישט געווען קיין 'גוטע שכנים', אַז זיי זענען אין עריות געווען מער מקולקל.

[והיך מזה קשה על תירוצו, דהלא] סתם זעט אויס [במדרש, אַז] זיי זענען געווען מקולקל אין "אסאך זאכן", אין מדרש זעט דאך אויס אַז זיי זענען געווען באמת מקולקלים יותר מכל האומות [בע"ז ג"ע ושפ"ד].

על כל פנים דאָס איז לכאורה אַ סתירה, אַ שטאַרקע סתירה.

יג

ביאור המדרשים

הקדמות לביאור קושיא ד

לאָמיר זען.

קודם קען זיין אפשר פשט, דעס וואָס דער תורת כהנים זאָגט דאָ אַז 'בשביל שישראל' זענען 'ישבו שם' [במצרים], דורכדעם זענען זיי געוואָרן מקולקלים. און [כמו] אַרץ כְּנָעַן האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט, 'ווייל' איך ברענג אַהין אידן דורכדעם זענען זיי געוואָרן מקולקלים. ס'איז [דאָך] נישט צו פאַרשטיין לכאורה.

יד

יצר הרע מניח כל האומות ומתגרה בישראל

נאָר קען זיין. די גמרא זאָגט (סוכה נב.) יצר הרע מניח כל האומות ומתגרה בהם בישראל. דער יצר הרע לאָזט שטיין אַלע אומות און נעמט זיך צו אידן. ווייל אויף זיי [בנ"י] שטייט די וועלט, דאָס איז דעם חשוב'סטע וואָס ס'איז נאָך דאָ. חלילה וחלילה 'דאָרט' וואָס ער איז מְרֻנֵּת, דאָס איז זיין חיות, דאָס איז דער כח פונעם ס"מ, איבערדעם איז ער מניח כל האומות ומתגרה [בישראל]. על כל פנים זאָגט די גמרא אַזוי, ער איז מתגרה בהם יותר בישראל.

טו

האדם נשפע מן מדות אנשי המקום שהוא דר שם

[והנה היצר יודע היטב, כח ההשפעה שיש לאדם ממקום שנמצא שם, ווייל] דער כלל איז דאָך, וַיִּתְּעֲרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם (תהלים קו, לה). אַז מ'איז אויסגעמישט, אַז מ'איז צווישן אַזעלעכע וואָס זיי גייען נישט אויפ'ן גוטן וועג, ווערט מען מיטגעריסן. אַזוי ווי ס'שטייט דאָך, אפילו אין די מדינה וואָס מ'וואוינט, פון די שְׂרִים פון די אומות, ווערט מען געכאַפּט אין די מדות²¹.

אַזוי ווי זיי זאָגן דאָך (ע"ז ח.), פאַרדעם איז דאָך [אַז] אויף חוץ לארץ זאָגט מען [בפסוק] (ואתחנן ד, כח) וַעֲבַדְתָּ שָׁם אֱלֹהִים אַחֵרִים [מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם. ווייל] מַשְׁנַעֲשׂוּ עֲבָדִים לְעֹבְדֵיהֶם איז כאילו עבדו אלהים אחרים (וכמו שפירש רש"י שם).

ווייל מ'ווערט נמשך, מ'ווערט מיטגעריסן, וַיִּתְּעֲרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם.

²¹ וולש"ק של רבינו (ס"ג תוריע תשכ"ב): דאָרטן וואו ס'איז דער מקור פון דער אומה, איז שטאַרק שולט די מדה דאָרטן, איז שולט דער יצר הרע אויף דעם, די סטרא אחרא די קליפה פון דער מדה, דאָס ברענגט אַ שטיקל השפעה אויף יעדן [שנמצא שם], מ'ווערט עפעס געכאַפּט דערינען.

החילוק בין יצר הרע למסית ומדיח

[ואין להקשות דלכאורה היצר בעצמו מסית את האדם, ולמה צריך גם להשפעת אנשים אחרים עליו. וז"ל כ'האב שוין דאס אסאך מאל מסביר געווען, וואס מ'זעט בחוש, [אז] מסיתים ומדיחים דאס איז דאס ארגסטע.

כאטש יעדער איד האט דאך א יצר הרע, ער איז גאר א 'מלאך', לכאורה דאס איז א שטארקערן כח [ווי] פון א 'בשר ודם', ווי די גמרא (קידושין פא.) זאגט דאך אויפ'ן יצר הרע חזי דאנא בשרא ואת נורא, [און] בייצוקומען [היצר הרע] איז א הר קשה (עי' סוכה נב.). פונדעסטוועגן א מסית ומדיח איז נאך ארגער. לכאורה פארוואס?

ב' מעמים שקשה יותר להתגבר על המסית ומדיח מעל היצר הרע:

כי היצר הוא מלאך, והמסית הוא בעל בחירה. - ועוד כי היצר יוש בו גם קדושה, והמסית הוא מקור הרשע

האב איך געזאגט דעם הסבר אפשר:

א. ווייל דער יצר הרע איז נישט אזא בעל בחירה²¹, [ולהנצל מבעל בחירה קשה יותר, כמבואר בזוהר פרשת וישב בהצלת ראובן ליוסף מן השבטים, להשליכו לבור נחשים ועקרבים].
ב. און דערנאך, ער איז דאך א שליח פון הקב"ה, אין אים ליגט עפעס א קדושה אויכעט, עפעס ליגט דערינען א כוונה לשמים אויכעט, כי לכך נוצרת ער זאל מסית ומדיח זיין.

אבער דער מסית ומדיח, אין דעם ליגט גארנישט [קיין קדושה], ס'איז מקור הרשע, האט דאס א שטארקערן גיפט.

איבערדעם איז נאך גרינגער בייצוקומען דעם יצר הרע, כאטשיג ער איז גאר א מלאך, איז גרינגער בייצוקומען [אים] ווי א מסית ומדיח ה' ישמרינו.

[ולכן] די תורה הקדושה (דברים יג, ט) האט אזויפיל מזהיר געווען [נגד מסית ומדיח בחמשה לאוין], לא תאבה לו, ולא תשמע אליו וגו'. (ועיין סנהדרין כט. לג. ועוד). מ'טאר נישט רעדן [עם המסית]²².

און מ'טאר נישט גיין אין דער זייט [של המסית]. [כדכתיב] (משלי א, טו) אל תלך בדרך אדם מנע רגלך מנתיבתם. ווי דער אלשיך הקדוש זאגט, דו טארסט נישט גיין אויף דעם "וועג" וואו ער גייט, אפילו ווען ער גייט נישט דארט, ווייל טאמער וועסטו דיך מיט אים טרעפן²³.

²¹ עיין דברי יואל פרשת לך (רלה, א) שמיני (ריז, א) עקב (סב, א).

²² בגמרא (סנהדרין לח.): תנן התם רבי אליעזר אומר הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורוס, אמר רבי יוחנן לא שנו אלא אפיקורוס עכו"ם אבל אפיקורוס ישראל כל שכן דפקר טפי. ופירש"י, כל שכן דפקר טפי. שהרי הכיר וכפר, ומתוך כך מדקדק ולא תוכל להשיבו דבר המקובל לו.

²³ וזה לשון קדשו של רבינו (ס"ג ויקרא-זכור תשי"ג) דער אלשיך הקדוש טייטשט עס און אלע מפרשים, וואס ס'שטייט בני אל תלך בדרך אדם מנע רגלך מנתיבתם, אז ער זאגט שוין "אל תלך בדרך אדם" וואס זאגט ער נאכאמאל "מנע רגלך מנתיבתם"?

ווייל קודם איז ער מזהיר זאלסט נישט גיין מיט זיי, דערנאך זאגט ער אנדערש, [אז] אפילו זיי גייען נישט דארטן, נאר אז ס'איז "מנתיבתם", נאר אז זיי גייען דארט אן אנדערס מאל, טארסטו שוין אויף דעם וועג נישט גיין, ווארן דו קאנסט שוין אריינפאלן וכו', ווייל זיי גייען אן אנדערס מאל און דו קאנסט דיך טרעפן מיט זיי. ועיין בזה בספר ויואל משה (מאמר א, עמוד קכא). וע"ע בגמרא אבודה זרה (יז.), הובא בדברי רבינו לקמן (אות

לד).

און מיט'ן יצר הרע איז מען כסדר צוזאמען.

מיצור הרע יכול להיות גם תועלת

און אַמאָל נעמט מען גאָר פון אים תועלת אויך. ווי ס'שטייט אין זוהר הקדוש (ח"א קלח). ווען נישט דער יצר הרע העט נישט געווען קיין חדותא דשמעתא, אָדער כדומה^{טו}. אַמאָל דינט מען גאָר דעם באַשעפער מיט'ן יצר הרע. אָבער מיט אַ מסית ומדיח איז כל מום רע, קאָן קיין גוטס נישט אַרויסקומען, פון דעם מקור הַרשע.

יז

ביאור קושיא ד

היצר מתגרה על הגוים במקום שדרים שם ישראל יותר מעל שאר אומות, והוא "בשביל" ישראל, כדי להחמיאם ח"ו ע"י הגוים על כל פנים דער יצר הרע זוכט דאָן לַפְתּוֹת את ישראל, ממילא דאָרט וואו מ'וואוינט, [איז דאָן] וְיִתְעַרְבוּ בְּגוֹיִם וְיִלְמְדוּ מֵעֲשִׂיהֶם, אַמאָל קומט ער גיכער צו צום איד "דורכ'ן גוי", ער פאַרדאַרבט 'אים' [הגוי], ממילא דאָס שאַדט דערנאָכדעם פאַר דעם איד אויך וואָס ער איז צווישן זיי.

ממילא פאַרלייגט זיך שוין דער בעל דבר אויף די גוים אויכעט, "ווייל" אידן וואוינען דאָרט. ער ווייסט דאָן אַז דאָס וועט אַריבערגיין דערנאָך אויף אידן אויך. [והגם שאמר] ער איז דאָן מניח כל האומות ומתגרה בישראל, [היינו בסתם אומות], אָבער דאָס [באומות שדרים ישראל ביניהם] איז דאָך שוין גאָר, דאָס איז דאָך ס'אינטערעסירט דאָך [אים לקלקלם, ווייל] מיט דעם וועט ער דאָך צוקומען צו אידן גיכער, איז ער מתגרה אין די גוים אויכעט.

יח

איבערדעם איז רעכט וואָס דער תורת כהנים זאָגט, "ווייל" שישאל דרים שם האָט זיך דער בעל דבר אויף זיי אויך פאַרלייגט, איבערדעם זענען זיי געוואָרן מקולקלים יותר מכל האומות.

ווייל ער וויל מאַכן די אידן וויל ער מאַכן אַזוי [שיתקלקלו ח"ו], איבערדעם פאַרלייגט ער זיך מער אויף די גוים, קומט ער צו צום איד 'דורכ'ן גוי'. אַמאָל גייט ער גראַד צום איד, און אַמאָל - איז דאָ אַזאַלעכע וואָס ער קען נישט גיין גראַד, מוז עס גיין אויף אַזאַ אופן, - דורך די השפעה פון די גוים. על כל פנים רירט עס אָן די גוים אויך, פאַרלייגט ער זיך שוין אויף די גוים אויך, ווערן זיי שוין אַרגער.

מיט דעם פאַרשטייט מען שוין, וואָס ער זאָגט "בשביל" שישאל דרים שם.

^{טו} בוזהר הקדוש (תולדות קלח. במדרש הנעלם) אָמר רבי יהודה, הָכִי אָצְטְרִיךְ יִצְרָהֶרַע לְעוֹלָם כְּמִטְרָא לְעוֹלָם, דאָלמלא יצר הרע, חֲדוּתָא דְשִׁמְעָתָא לֹא לִיהוּ.

ובס"ג וילך תשכ"ב מבאר רבינו לשון הגמרא (קידושין ל:) דהתורה נקרא "תבלין" כנגד יצר הרע, וזלש"ק, אַז דער אייבערשטער העלפט, מ'איז זיך מתגבר על יצורו הרע, איז דאָך פאַרקערט, איז דאָך גאָר פאַרהאַנדן אַז דער יצר הרע אַליין איז אויכעט מסייע צום אידישקייט, אַזוי ווי ס'שטייט גאָר אויף חֲדוּת דְשִׁמְעָתָא, שטייט אַז ווען נישט דער יצר הרע העט נישט געווען קיין חֲדוּת דְשִׁמְעָתָא, קומט אויס האָט מען גאָר תועלת אַמאָל צו לימוד התורה, איז עס מתבטל, פאַרקערט איז עס אַזוי ווי אַ תבלין, וואָרן ס'טוט דעם יצר הרע אַליין מִהֲפֹךְ זיין לטובה, אַזוי ווי אַ תבלין איז מִהֲפֹךְ דעם מאכל אויף לטובה.

יט

הקדמה לביאור קושיא ו

בארץ ישראל מתגרה השמן ביותר, שהוא מקום קדושה יתירה

דאָס זעלבע וואָס ס'שטייט מניח את כל האומות ומתגרה בישראל^י, דאָס זעלבע איז אויף ארץ ישראל אויך.

[ווי' דער רמ"ע מפאנו (עשרה מאמרות, חיקור דין ב ז) טייטשט [בהפסוק] (זכרי' ג, ב) יְגַעַר ה' בְּהִשָּׁטֵן הַבְּחֵר בִּירוּשָׁלַם.

אין פשטות האָט דאָךְ דער פסוק נישט קיין פשט, דער "הבְּחֵר בִּירוּשָׁלַם" גייט דאָךְ אַרויף לכאורה אויפ'ן באַשעפער, דאָרף ער [ווען] צו זאָגן יְגַעַר ה' "הבְּחֵר בִּירוּשָׁלַם בְּהִשָּׁטֵן", [דיהא מתפרש] "ה' הַבְּחֵר בִּירוּשָׁלַם", פאַרוואָס האָקט ער איבער אינמיטן [שהתחיל עם] ה' מיט'ן בְּהִשָּׁטֵן, און דערנאָךְ גייט ער צוריק [על תיבת ה', ומסיים] הַבְּחֵר בִּירוּשָׁלַם.

זאָגט דער רמ"ע מפאנו [דסדר הכתוב מדויק על נכון, ווייל] דער "הַבְּחֵר בִּירוּשָׁלַם" גייט טאַקע אויך אַרויף אויפ'ן שטן, אַז דער שטן קלויבט זיך אויס [בירושלים], ער פאַרלייגט זיך מער אין ארץ ישראל, ווייל ס'איז די קדושה [דאָרט] מער ווי אויף די גאַנצע וועלט. זאָגט ער יְגַעַר ה' בְּהִשָּׁטֵן, פאַרדעם וועט זיין יְגַעַר ה', פאַרוואָס, ווייל "הַבְּחֵר בִּירוּשָׁלַם", פאַרוואָס האָסטו עפעס בוחר געווען בירושלים.

על כל פנים איז דאָס ביידע אמת [הן כפשוטו דהשי"ת בוחר בירושלים, והן כפירוש הרמ"ע דהשטן מתגרה שם יותר], כ'האָב עס שוין אסאך מאָל נאָכגעזאָגט^י. פאַר דעם זעלבן טעם וואָס ס'איז מניח כל האומות ומתגרה "בישראל", איבערדעם נעמט ער זיך מער און פאַרלייגט זיך [מער] אין "ארץ ישראל". [ווייל] דאָרטן וואו ס'איז גרעסער די קדושה, פאַרלייגט מען זיך מער.

ב

ובזה יובן מה שמצינו כי לז"ז היה כשר בבואו לארץ ישראל ואחר כך נתחמץ

איבערדעם, מ'געפינט ס'שטייט (לך יג, יד) וְהָאֵמַר אֶל אֲבִרָם אַחֲרֵי הַפֶּדֶר לוֹט מַעֲמוֹ, זאָגט רש"י ווילאנג לוט איז געווען מיט אים [אברם], איז פירש הדיבור ממנו, האָט ער [אברם] נישט געהאָט קיין דיבור פון השי"ת, און אַחֲרֵי הַפֶּדֶר לוֹט מַעֲמוֹ איז געווען וְהָאֵמַר אֶל אֲבִרָם.

שטייט דאָרט צוגעצייכנט אין רש"י אַרְיִינְגֶּעֲרִינְגֶּלֶט^י, [דלכאורה] ס'שטייט דאָךְ אויבן (יב, א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל אֲבִרָם, [און] דעמאָלט איז דאָךְ לוט מיטגעגאַנגען, זאָגט ער [לחלק כ'] "באותו שעה כשר היה", דעמאָלט איז ער נאָך געווען כשר, [נאָך] ער איז נאָכדעם פאַרדאָרבן געוואָרן.

ויש להבין איך נתחמץ אח"כ, והלא היה תמיד עם אברהם אבינו

לכאורה ווען איז ער דאָ פאַרדאָרבן געוואָרן, ער איז געגאַנגען מיט אברהם אבינו'ן כסדר, וואו איז ער דאָס פאַרדאָרבן געוואָרן?

^י ועיין בחידושי אגדות מהרש"א בסוכה שם, דהטעם שמתגרה יותר "בגדולים".

^י ע"י ס"ג פרשת בא תשט"ו (לשון קדשו אות לג), ו' אלול תשט"ו (לש"ק אות לח), ועוד.

^י בכמה דפוסים נדפס בחומשים מאמר המוסגר בתוך דברי רש"י בזה"ל, ולעיל שהיה לוט אצלו וכתוב וירא ה' אל אברם, באותו שעה כשר היה וק"ל.

ובמלא העומר מתרין: שלוש נתעלה בארץ ישראל, ולכן התגבר עליו היצר ביותר

זאָגט דאָרט דער מלא העומר^כ פונעם פלאַצקער [גאון ז"ל], ער וויל זאָגן ווייל ער איז געקומען קיין ארץ ישראל, און אַוירא דאָרץ ישראָל מחכים (ב"ב קנח:), און כל שחכמתו מרובה ממעשיו [אין חכמתו מתקימת] (אבות ג, יז), כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו (סוכה נב.), [ממילא] איז ער מער פאָרדאָרבן געוואָרן.

אמנם לדרכנו יש לפרש, דמחמת התגברות השטן יותר בארץ ישראל, לא היה יכול לוט לעמוד בנסיון

אַבער [יש לבאר] אין פשטות, לויט ווי דער רמ"ע מפאנו זאָגט בך [השטן] הבוחר בירושלים, קאָן זיין אַז 'דאָרט' האָט ער [לוט] נישט געקענט עומד בנסיון זיין [נגד יצרו, ווייל] דאָרט פאָרלייגט זיך דער בעל דבר מער, האָט ער שוין נישט געקאָנט עומד בנסיון זיין, איז ער אַרגער געוואָרן.

כא

ביאור קושיא ו

בימי אברהם היה ארץ ישראל מעולה מכל המקומות, שעדיין לא נתגלה קדושתה ולא התגבר היצר אמנם לאחר כך התגבר היצר בכל כוחותיו ונעשו הכנענים מקולקלים יותר מכל האומות

היצט ממילא איז שוין פאָרענטפערט די סתירה, וואָס דעמאָלט [בימי אברהם] איז געווען ארץ כנען די 'מתוקנים' פון אַלע אומות, און דאָ [בימי משה] זענען זיי געוואָרן פאָרקערט [מקולקלים מכל האומות].

כב

קדושת ארץ ישראל היה מקודם בסוד ובהסתר גדול

טאָקע אַזוי ווי דער יפה תואר זאָגט מיט'ן נזר הקדוש (לעיל אות יב), אַז דעמאָלט [בימי אברהם אבינו] האָט מען נאָכנישט געוואוסט פון קדושת הארץ. [אפילו] אברהם אבינו האָט אויך נאָכנישט געוואוסט, און ער האָט נאָר פאָרדעם געזוכט [להתיישב שם] ווייל ער האָט געזען ס'איז בעסער [מכל האומות], ווייל ער האָט געזען, ווייל די מענטשן זענען אים בעסער געפעלן דאָרט. דאָס איז אויך, ממילא האָט דאָך דאָס געמוזט זיין [פנימיות וקדושת הארץ] בסוד גמור [כדי שלא יתוודע להשטן].

[און] אַז אברהם אבינו האָט נישט געוואוסט, האָט דער שטן אודאי נישט געוואוסט.

וכן הרבה ענינים גדולים מסתירין לפני זמנם מפני המקטרגים

וואָרן אַסאך זאכן האָט מען באַהאַלטן פונעם שטן^{כא}.

דאָס גאַנצע מלכות בית דוד איז געווען בחשאי^{כב}. און מתן תורה^{כג}.

^כ במלא העומר (לך יג, יד) וז"ל, לפי שמבואר דאירא דארץ ישראל מחכים, כדאמרין בכתובות (ה) וחד מינן כי סליק להתם עדיף מתרי מינייהו, ותכלית חכמה תשובה ומעשים טובים, והנה בעלותם לארץ ישראל, אברהם נתגדל בחכמה בכפלים, וכל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו, ואברהם תיקן, כי כבש את יצרו, אבל לוט בארץ ישראל שהשיג מעלה בחכמה, התגבר עליו כח היצר הרע ביתר שאת, ונעשה רשע.

^{כא} עיין דברי יואל חיי שרה (עמוד תקד) שזיווגם של האבות הקדושים היה צריך להיות בסוד מפני המקטרגים. ובדברי יואל מקץ (עמוד שסב) מבאר רבינו שהזיווג של יוסף הצדיק הוצרך להיות בסוד, ועוד הרבה דברים (כמו לידת משה, ברכות של בלעם) שמבאר רבינו שענינים גדולים של כוחות הקדושה היו צריכים להיות בהסתר גדול. ועיין כל הענין באריכות בדברי יואל פרשת מטות (עמוד קפד).

^{כב} בס"ג כי תצא תשכ"ז מבאר רבינו סוד של מלכות בית דוד, ובדברי יואל (תצא עמוד קלט) ועיין ש"ך עה"ת, וישב. ^{כג} בגמרא סנהדרין (כו): הפליא עצה הגדיל תושביה (ישעי' כח, כט). אמר רבי חנן וכו' תושביה, שניתנה בחשאי מפני השטן. (פירש"י מפני השטן, שהוא מקטרג, ואמר, תסתפק לעליונים ולא ימסרו הלוחות ביד משה). - ובשבת (פט). איתא שהלך השטן לבקש את התורה ולא מצאה, ושאל תורה היכן הוא, ועיין שם בחספות (ד"ה תורה) שטרדו הקב"ה בשעת מתן תורה שלא יקטרג.

און אברהם אבינו האָט אַלעס געוואוסט^{כז} [אָן ממתן תורה ומלכות בית דוד], און דאָס [קדושת ארץ ישראל] איז געווען אַזוי [שהסתירו זאת גם ממנו].

כג

אפשר איז נאָך נישטאָמאָל "געווען" די השפעת קדושה. אָבער אפילו יא, איז עס געווען אַזוי "בסוד סודות" אַז מ'האָט עס נישט מְגַלָּה געווען פֿאַר אברהם אבינו'. ממילא האָט קיינער נישט געוואוסט [בתחלת ימי אברהם], האָט זיך דער שטן נאָכנישט פֿאַרלייגט דעמאָלט אויף ארץ ישראל. אַז דאָס [שהשטן מתגבר] איז נאָכנישט געווען, און די קדושה איז דאָך אפשר 'דאָך' געווען, מששת ימי בראשית. [ממילא] זענען זיי [הכנענים בימי אברהם] געווען בעסער ווי אַנדערע אומות.

כד

אָבער שפעטער שוין, ווען דער בורא כל עולמים האָט אַהינגעברענגט אידן. שפעטער שוין, ווען ס'איז שוין נתגלה געוואָרן די קדושת הארץ, האָט זיך שוין דער שטן דערויף פֿאַרלייגט.

איבערהויפט אַז מ'האָט שוין געברענגט אַהין אידן, פֿאַרלייגט ער זיך דאָך [על הגוים ישראל צריכים לבא ביניהם]. וואָרן ער האָט געוואוסט אַז דאָס [ארץ ישראל] איז דער מקור, דאָס איז דער מקור וואָס אידן וועלן דאָרט זיין. האָט ער זיך שוין מער פֿאַרלייגט, זענען זיי [הכנענים] געוואָרן פון די מקולקלים.

כה

ממילא איז דאָס נישט קיין סתירה. והראיה אַז אפילו 'לוט' [שנלוה לאברהם] איז געוואָרן אַ רשע, איז געוואָרן אַרגער [בארץ ישראל], אפילו מ'איז 'נעבן אברהם אבינו' איז ער געוואָרן אַרגער גאָר, ווייל ער איז געקומען אַהין, קיין ארץ ישראל. על אחת כמה וכמה טאָקע די דָרִים, די כנעניים, שְׁסוֹרֵן רַע^{כז}, וואָס זיי זענען געוואָרן אַרגער. ממילא איז דאָס נישט קיין סתירה.

כו

ביאור הפסוק בַּמַּעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם וְגו' לֹא תַעֲשֶׂה

הקדמה לביאור קושיא א-ב

נאָר צו פֿאַרענטפערן דעם ענין, וואָס מ'מיינט "מַעֲשֵׂה" אֶרֶץ מִצְרַיִם ו"מַעֲשֵׂה" אֶרֶץ פִּנְעֵן.

טאָקע פון די קשיא וואָס רש"י אַליין ברענגט פון תורת כהנים [על הסיפא] וּבִבְחֻקֵּיהֶם לֹא תִלְכּוּ, [וכי] מה אמר הכתוב שלא הזהיר, וואָס מ'מיינט מען. מילא דאָ אַצֵּל וּבִבְחֻקֵּיהֶם לֹא תִלְכּוּ ענטפערט ער [בתורת כהנים] וואָס מ'מיינט, [צי] דרכי האמורי, צי וואָס

^{כז} כדכתיב (לך יח, יז) וְהָיָה אִמְרֵי הַמִּכְסָּה אֲנִי מֵאֲבָרְהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה, ופירשו במדרש (בר"ד מט, ב) שאמר הקב"ה, מתן תורה גליתיו לו, גיהנם גליתיו לו, דינה של סדום למחר ואיני מגלה לו [בתמיהה] וכו', אפילו הלכות ערובי חצרות היה אברהם יודע וכו' אפילו שם חדש שהקב"ה עתיד לקרוא לירושלים וכו' היה אברהם יודע, וכו'. אין יום ויום שאין הקב"ה מחדש הלכה בבית דין של מעלה וכו', אפילו אותן הלכות היה אברהם יודע.

^{כח} פירש"י (הוריות יג.) שסורן רע. שיער לבם רע הוא יותר מדאי, סורו שר שלהם כדאמר (ב"מ דף נט:) בְּגֵר [צִדֵּק] שסורו רע, דהיינו יצר הרע ששר שלו רע הוא. והריטב"א (קידושין יז: ד"ה גורה) מפרש מלשון סוּרָה הִגְפֵּן נִכְרְיָה (ירמ"ב, כא) וְהָיִינוּ עֲנָפִים רַעִים 'שמיסירים' אותן, אי נמי מענין סורו טָמָא קראו לָמוֹ (איכה ד, טו).

ער ענטפערט דאָרטן [שלא תלכו בנימוסות שלהן]. אָבער וואָס טוט מען מיט דעם [עם הרישא], וואָס מיינט מען מעשה אַרץ מְצָרִים, די אַלע דברי זימה האָט דאָך די תורה הקדושה גע'אסר'ט בפירוש, וואָס דאָרף ער עפעס זאָגן [עקסטער] מעשה אַרץ מְצָרִים, פאָרוואָס דאָס דוקא. אזוי ווי כ'האָב פריער געפרעגט [בקושיא א].

און וויאזוי איז געדינגען [שהם] מקולקלים יותר מכל האומות [קושיא ב, בשם כלי יקר]. דאָס איז דאָך אַלץ נאָכנישט פאָרענטפערט. מיינ איך גאָר, אַז דאָ איז עפעס גאָר אַן אנדערע כוונה אין דעם מעשה אַרץ מְצָרִים ומעשה אַרץ כָּנֶען.

כז

ביאור הפסוקים בפרשת ראה: כי יכרית וגו' לא תעשה כן לה' אלקיך וגו'

[ונראה לפרש בהקדם וואָס] ס'שטייט אין רמב"ן אין פרשת ראה. ס'שטייט [בפסוק]:

[כי יכרית ה' אלקיך את הגוים וגו' וישבת בארצם. השמר לך] פֿון תַּנְקֵשׁ אַחֲרֵיהֶם, אַחֲרֵי הַשְּׁמָדָם מִפְּנֵי, וּפֿון תִּדְרֹשׁ לֵאלֹהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת אֱלֹהֵיהֶם, וְאֶעֱשֶׂה כֵּן גַּם אֲנִי. לֹא תַעֲשֶׂה כֵּן לַה' אֱלֹקֶיךָ, כִּי כָל תּוֹעֵבַת ה' אֲשֶׁר שָׂנֵא עֲשֹׂ לֵאלֹהֵיהֶם, כִּי גַם אֶת בְּנֵיהֶם וְאֶת בְּנֹתֵיהֶם יִשְׂרְפוּ בָאֵשׁ לֵאלֹהֵיהֶם. (דברים יב, כט-לא)

כח

ויש בפסוק כמה דקדוקים:

דער גאַנצער פסוק לכאורה איז דאָך זייער שווער:

א. וואָס עפעס אַחֲרֵי הַשְּׁמָדָם, וואָס אַ נפקא מינה פריער צי דערנאָך?
ב. [ומהו הכוונה בהחשש שתדרשו לאמר] אֵיכָה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם אֶת אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה כֵּן גַּם אֲנִי, [ויבא מזה כי חס ושלום] וועסטו אויך דינען די עבודה זרה? [וצ"ב למה יעבדו ע"ז, אחרי שכבר השמידו אותן].

ג. און וואָס איז דער לֹא תַעֲשֶׂה כֵּן לַה' אֱלֹקֶיךָ, מ'טוט עפעס פאָר'ן אייבירשטען עפעס, אַז מ'טוט זיך [לעצמם רע בעבודה זרה ח"ו].

ד. און וואָס איז דער [נתינת] טעם כִּי כָל תּוֹעֵבַת ה' אֲשֶׁר שָׂנֵא? נו אודאי תועבת דאָס טאָר מען דאָך נישט טאָן, תועבת יִשְׂרְפוּ בָאֵשׁ אֶת בְּנֵיהֶם וְאֶת בְּנֹתֵיהֶם דאָס טאָר מען דאָך נישט.

[ומצינו בפסוק (דמ"י יט, ה) ובנו את כמות הבעל לשרף את בניהם באש וגו'] אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי [ולא דברתי ולא עֲלָתָהּ עַל לְבִי. ודרשינן בגמרא און] נִיטאַמאַל פאָר'ן אייבירשטען טאָר מען נישט דאָס טאָן¹².

[וואס כן צ"ב] פאָרוואָס דאָרף ער זאָגן אַ נתינת טעם, נו אודאי דאָרף מען נישט טאָן די אַלע זאַכן וואָס זענען אסור, כָּל תּוֹעֵבַת ה' איז אַ פשיטות אַז מ'דאָרף נישט טאָן.

¹² בתענית (ד.) למדו חז"ל, אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי, זה בנו של מישע מלך מואב וכו'. ולא דברתי, זה יפתח. ולא עֲלָתָהּ עַל לְבִי, זה יצחק בן אברהם.

ופירש"י, שלא תאמר, הלא צוה כמו כן הקב"ה ליפתח ומישע ואברהם, כי מעולם לא צויתי למישע לשרוף את בנו באש, דכתיב (מלכים ב' ג, כז) וַיִּקַּח אֶת בְּנוֹ הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יְמַלֵּךְ תַּחֲתָיו וַיַּעֲלֵהוּ עִלָּה עַל הַחֲמָה, ולשמים נחכונו, כסבור היה לרצות להקב"ה. ולא דברתי ליפתח וכו' [שאמר ויהי היוצא אשר יצא מדלתי ביתי וגו' ויהי לה' והעליתו עולה (שופטים יא, לא)] לא היה הקב"ה רוצה בבתו וכו'. ולא עֲלָתָהּ עַל לְבִי זה יצחק בן אברהם, כלומר, שאף על פי שצויתי לו, מעולם לא עלתה על לבי לשחוט בנו, אלא לנסותו וכו'.

כט

ומפרש ברמב"ן ואבן עזרא: שאין ללמוד מעובדי עבודה זרה אף דברים טובים, האיד ליתן כבוד להשי"ת

זאגט דער רמב"ן און דער אבן עזרא, ביידע זאגן זיי דעם פשט.

[אויף] 'דערנאך' זאגט ער [בפסוק], דו וועסט שוין מאַכד זיין די עובדי עבודה זרה אינגאנצן, אַחרי השמדם מִפְּנֵיהֶם, וועסטו רעכענען, דאָס וואָס זיי האָבן געדינט די עבודה זרה זיי האָבן געגעבן כבוד פאַר די "עבודה זרה", דאָס איז געווען אודאי אַן עוֹן פֿלילי¹². דעם כבוד וואָס מ'דאַרף צו געבן פאַר השי"ת, האָבן זיי דאָס אַוועק געגעבן פאַר די עבודה זרה, דאָס איז אודאי אַן עוֹן פֿלילי.

ב. [ממילא] וועסטו קלערן, [אַבער] פאַר'ן אייבירשטענס וועגן מעג מען דאָס טאָן, מעג מען געבן דעם כבוד.

וועסטו דיך לערנען פון זיי, אַזוי ווי זיי האָבן געגעבן כבוד פאַר די עבודה זרה, וועסטו דיך לערנען וועסטו געבן כבוד דאָס זעלבע פאַר'ן אייבירשטענס וועגן.

ג. זאגט ער, ניין! לא תַּעֲשֶׂה כֵן "אפילו" לה' אֱלֹקֶיךָ, אִיכָה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם אֶת אֱלֹהֵיהֶם.

א. נו אודאי עבודה זרה טאָר מען נישט דינען, דאָס וועסטו וויסן גאַנץ גוט, נאָר ווען ס'איז שוין נישטאָ קיין זכר פון די עבודה זרה, וואָרן מ'האָט זי דאָך שוין אויסגעמעקט, [אַחַר] השמדם מִפְּנֵיהֶם, אָבער איך מעג דאָך נעמען דעם גרויסקייט וואָס זיי האָבן געטוהן פאַר די עבודה זרה און כ'וועל דעם טאָן פאַר'ן אייבירשטען. - זאגט ער ניין! זאָלסט דיך פון דאָרט נישט לערנען גאַרנישט, קיין גוטס אויך נישט.

[עד כאן דברי הרמב"ן].

ל

מאותם שעושים תועבת ה', אסור ללמוד מהם אפילו דבר טוב

ד. כִּי כָל תּוֹעֲבַת ה' [אַשֶׁר שָׁנָא] עֲשׂוּ לְאַלְהֵיהֶם.

זעט אויס, מוז איך זאגן דעם פשט אין דעם לויטן רמב"ן, ווייל די וואָס זיי טוען תּוֹעֲבַת ה' [אז] יִשְׁרְפוּ אֶת בְּנֵיהֶם וְאֶת בְּנֹתֵיהֶם, פון די טאָר מען זיך נישט לערנען קיין גוטס אויך נישט¹³.

לא

ולעומת זה מצינו שיכולים ללמוד דברי חכמה מממתוקנים שבאומות

לעולם, לכאורה א דבר חכמה לכאורה מעג מען דאָך הערן פון יעדן¹⁴?

הראשונים מביאים כמה דברים מן אַרִיסטוֹ הַיּוֹנִי שהיה גוי חכם ופְּרוֹשׁ

ווי דער רמב"ם און דער חובת הלבבות ברענגען ראיות פון אַרִיסטוֹ¹⁵. וואָס ער איז געווען א גוי, אַן ערל טמא, און אַזוי איז ער געווען - לויט דעת בני אדם - איז ער געווען א מובדל ומופרש, ער האָט געזוכט [להשיג ענינים גבוהים בטבע חכמתו]. [נאָר] אפילו ווען א מענטש איז משיג די זאכן, נאָר ער האָט נישט משיג געווען [על בורגים וְאֶמְתָּתָם], ער איז דאָך געווען א גוי, [והיה חסר לו] א כח האמונה, ער האָט נישט געהאָט קיין תורה,

¹² מלשון הכתוב עוֹן פֿלילי כִּי כחַשְׁתִּי לְקַל מַמְעַל (איוב לא, כח). ופירש המלבי"ם, שגם המחשבה הוא עוֹן הרואי לעונש ולמשפט וגו' והגם שאין עונשים על המחשבה, בְּמָה שהיא כפירה והכחשה בה עונשים גם על המחשבה.

¹³ וועיין עוד בחידושי תורה תשט"ז (ס"ג פרשת ראה), ובדברי יואל פרשת חיי (עמ' תקלד, ד"ה ואפ"ל).

¹⁴ כדמצינו במדרש (איכ"ר ב, יג), אם יאמר לך אדם יש חכמה בגוים תאמן, ה"ה (עובד"א ח) [דלעתיד] וְהָאֲבֻדְתִּי חֲכָמִים מֵאֲדָם וְתִבְנוּהָ מִהֵרָ עָשׂוּ. יש תורה בגוים אל תאמן, דכתיב (איכה ב, ט) מַלְכָּה וְשָׂרָיָה בְּגוֹיִם אֵין תּוֹרָה.

הָאָט ער נישט געקאָנט צוקומען צום אמת^ל. – אָבער זיי [הראשונים] ברענגען פון אים עניני התחכמות, כאָטשיג ער איז געווען אַ גוי.

וכן מצינו שהיה מענה על ישראל דכמתוקנים שבהם לא עשיתם

די גמרא (סנהדרין לט:): זאָגט, [רבי יהושע בן לוי רמי, כתיב (יחזקאל ה, ז)] וּכְמִשְׁפְּטֵי הַגּוֹיִם [אָשֶׁר סְבִיבוֹתֶיכֶם] לֹא עָשִׂיתֶם, און איין מאָל שטייט (שם יא, יב) וּכְמִשְׁפְּטֵי הַגּוֹיִם [אָשֶׁר סְבִיבוֹתֶיכֶם] עָשִׂיתֶם. זאָגט די גמרא כמתוקנין שבהם לא עָשִׂיתֶם, כמקולקלין שבהם עָשִׂיתֶם.

כמתוקנים שבהם, זאָגט דאָרט רש"י כמתוקנים, ברענגט ער עגלון מלך מואב האָט געטוהן כבוד פאָרן אייבירשטען. און דער מהרש"א זאָגט אַז בָּלֵק האָט מקריב געווען קרבנות.

[וועל זה מתאונן הפסוק על ישראל] אַז זיי האָבן זיך נישט געלערנט, אַזוי ווי די מתוקנים האָבן זיי נישט געטוהן נאָר כמקולקלים.

זעט אויס אַז פון די מתוקנים שבהם האָט מען זיך גאָר געמעגט לערנען עפעס.

גם מצינו שיכולים ללמוד מדות טובות מבעלי חיים

די גמרא זאָגט (עירובין ק:): אלמלא לא ניתנה תורה למדנו צניעות מִחֶתּוּל וגזל מנמלה, [דכתיב (משלי ו-ח)] לֹךְ אֶל נְמֻלָּה עֲצֹל רֹאֵה דְרָכֶיהָ וְחָכֶם, [תְּכִין בְּקִיץ לַחֲמָה. ואין אחת גוזלת מאכל חברתה (רש"י)].

[היוצא מכל זה דמצינו לפעמים אַז] מ'קאָן זיך לערנען אַ דבר טוב [מהמתוקנים שבאומות העולם ומבעלי חיים].

לב

ולוּ מוֹדֵיר הַכְּתוּב בַּפְּרֶשֶׁת רָאָה, כִּי מִן עוֹשֵׂי תוֹעֵבֹת ה' אִסּוּר לַלְמוּד כָּל שׁוֹם דְּבַר חֲכָמָה

[ולוּזָה] שטייט אַרױס [לא תַעֲשֶׂה כֵן לַה' אֱלֹהֶיךָ], דעס [ללמוד מהמתועבים איך ליתן כבוד] טאָר מען נישט טוהן פאָרן אייבירשטענס וועגן אויך נישט, וואָרן די וואָס זענען מתועבים, זיי זענען זייער מתועב [מהם אסור ללמוד אפילו דבר טוב וענין חכמה (בדלהלן אות לה)].

לג

ממסיתים ומדיחים אין ללמוד אפילו דבר טוב

ווער שמועסט [נאָך אם המדובר הוא מן] מסיתים ומדיחים, טאָר מען זיך [אָוודאין] נישט לערנען פון זיי נישטאָמאָל קיין דבר טוב אויך נישט, אפילו דער שכל איז מחייב ער איז גערעכט, ער זאָגט [עס] נאָר, [גם כן אין ללמוד מהם].

לד

ראיה מרבי אליעזר שנענש לפי שנהנה ממין

אַזוי ווי די גמרא זאָגט^ל ביי רבי אליעזר, ער איז געווען נתפס למינות [שהמינים הרוֹמָאִים תָּפְסוּ אוֹתוֹ וְדָנְוּהוּ לְמִיתָה], ווייל ער האָט הנאה געהאַט, ער האָט נהנה געווען פון אַ מין, איז ער שטאַרק נענש געוואָרן ס'האָט אים געשאַדט.

^ל עיין בני יששכר (סיון, מאמר ה, כב) וז"ל, כמו שתראה אַרִיסְטוֹ הִנֵּנִי שהיה החכם הגדול שבאומות, וסיפרו מדותיו שגינה כל תחמודות תבל, רק הכל במדה ומשקל להכרח הקיום, ואחר כך סיפרו עליו שנלכד בתואר אשה יפה וזה היה סיבת מותו, והוא לבצעבור שכל מדותיו ותמימות דרכיו לא היו מצד ציווי השם יתברך בתורה רק מפאת שְׂכָל אֲנוּשֵׁי שיש לו תכלית וסוף. משא"כ אנחנו בני ישראל בניס לקל חי, תמימות דרכינו הוא מצד הקצוה ברוך הוא, וְשְׂכָל אֱלֹקֵי הוּא אֵין סוּף, הֵבֵן הַדְּבַר.

דער מין האָט געזאָגט, ער האָט געפרעגט אַ שאלה, רבי, צי מ'מעג מאַכן פון אַ אָתָנָן זונֶה אַ בית הכסא פֿאַר אַ כהן גדול^א, האָט ער געזאָגט [המין] ממקום טינופת בא ולמקום טינופת יצא, האָט ער הנאה געהאַט דערפון, און דאָס האָט אים געשאַדט.

די זאך איז דאָך געווען אמת, ער האָט געקענט הנאה האָבן דערפון, די זאך איז דאָך געווען גוט, ער האָט דאָך גוט געזאָגט?

ס'האָט [עס] אָבער געזאָגט אַ "מין", ער מעג זאָגן גוט, רחמנא ליצלן האָט ער שוין עס געהאַלטן פֿאַר אַ גרויסן פגם, ווייל ער האָט נהנה געווען פון אַ וואָרט וואָס אַ מין האָט געזאָגט. כאָטש די זאך איז גוט געווען, די זאך איז געווען אמת, דאָס האָט אָבער געזאָגט אַ מין.

[ווייל] פון מינים טאָר מען זיך נישט לערנען גאָרנישט:

א. ווייל מ'קאָן חלילה נמשך ווערן.

ב. און עקסטער דעם, אין דעם ליגט אַמאָל גיפט, אפילו וואָס מ'פֿאַרשטייט נישט.

לה

ונמצא שיש חילוק בין המתקנים שבאומות למקולקלים שבאומות:

דממתקנים יכולין ללמוד דבר חכמה, משא"כ מהמקולקלים אסור ללמוד שום דבר כלל

זעט מען דאָך דאָ אַ גרויסן חילוק:

פון די מתקנים שבהם, קאָן מען זיך גאָר לערנען אַ דבר טוב. אָבער די מקולקלים,

פון די טאָר מען זיך נישט לערנען, קיין שום דבר טוב אויך נישט.

[עד כאן ביאור הפסוקים שבפרשת ראה].

לו

ביאור קושיא ג

איבערדעם איז דער פשט [בפסוק "כְּמַעֲשֵׂה" אַרְץ מִצְרַיִם, שנקט דוקא לשון "מעשה", אף שגם

המחשבה והדיבור שלהם הוא מתועב].

מצינו שלשון "מעשה" הכוונה על מעשים "טובים"

[דהנה מצינו] ס'שטייט (סוכה נא). חסידים ואנשי מעשה, אנשי "מעשה" הייסט אַז

מ'טוט מעשים [טובים] פֿאַר השי"ת, דאָס וואָס מ'טוט פֿאַר'ן אייבירשטען.

ולזה מזהיר הכתוב דאפילו "כמעשה" הטוב של ארץ מצרים וכנען לא תעשו, יען שהם מקולקלים מכל האומות

קען זיין דער פסוק זאָגט 'דאָס', "כְּמַעֲשֵׂה" אַרְץ מִצְרַיִם לא תַעֲשׂוּ, אפילו

אייגנטליך די גוטע זאכן זייערע, טאָר מען אויך נישט טאָן, "וכְמַעֲשֵׂה" אַרְץ כְּנַעַן אֲשֶׁר

אָנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה איז אויכעט לאַ תַעֲשׂוּ [אפילו כדבר טוב שבהם].

^א בגמרא (עבודה זרה טז:) תנו רבנן, כשנתפס רבי אליעזר למינות [הרומאים תפסו אותו ורצו לקפותו לעבודת כוכבים, ודנהו למיתה], הִעָלְהוּ לְגִדְרוֹם לִידוֹן, אמר לו אותו הַגָּמוֹן וכו' דִּימוּס, פֶּטוּר אתה. כשבא לביתו נכנסו תלמידיו אצלו לנחמו [פירש"י בעין יעקב, שהיה מחפש במעשיו לעשות תשובה על שארע לו שנידון למיתה], ולא קיבל עליו תנחומין. אמר לו רבי עקיבא וכו', רבי, שמא מינות בא לידך והנאך, ועליו נתפסת? אמר לו, עקיבא, הזכרתני, פעם אחת הייתי מהלך בשוק העליון של ציפורי, ומצאתי אחד ויעקב איש כֶּפֶר סְכִינָא שמו, אמר לי, כתוב בתורתכם (דברים כג, יט) לא תִבְיֵא אָתָנָן זונֶה, מהו לעשות הימנו בית הכסא לכהן גדול? ולא אמרתי לו כלום; אמר לי וכו' ממקום הטנופת באו, למקום הטנופת ילכו, והנאני הדבר, על ידי זה נתפסתי למינות, ועברתי על מה שכתוב בתורה (משלי ה, ח) הִרְחַק מִלְּעֵיךְ דִּרְכָּךְ, זו מינות וכו'.

^ב בשבעת ימים לפני יום הכיפורים היו מפרשים את הכהן גדול מביתו ללשכת פלהדרין, ותקנו לו שם כל צרכיו. והשאלה הוא, אם אָתָנָן זונֶה אסור רק לקרבן, או לכל דבר שבבית המקדש (יומא ב:).

ווייל פון די וואָס זיי זענען משוקץ ומתועב, וואָס זיי זענען מסיתים ומדיחים, טאָר מען נישט טאָן פון זיי אפילו קיין דבר טוב וואָס זיי טוען אויף.
אַז מ'הערט פון זיי אַ דבר טוב מוז מען אַנטלויפן דערפון [הרחק] כְּמִטְחֵי קֶשֶׁת!
דאָס זאָגט דער פסוק.

לז

איבערדעם זאָגט ער אַרויס [מצרים וכנען דוקא], דאָס [שאסור ללמוד שום דבר] איז נאָר "אַרץ מִצְרַיִם" און "אַרץ כְּנַעַן". אָבער ס'איז דאָ אַזאַלעכע [אומות] וואָס זענען גאָר 'גוט', זיי זענען גאָר פון די 'חסידי אומות העולם', אַזעלכע וואָס זענען נישט אַזוי מתועב, זיי זענען נישט חלילה קיין מסיתים ומדיחים, זיי ווילן נישט חלילה אַראָפּפירן קיינעם, פון די קאָן מען זיך אפשר יאָ [לערנען], אַז ער זאָגט אַ דבר טוב האָט מען נישט מורא, קאָן מען גאָר פון אים עס לערנען.

דעס וואָס זיי [הראשונים] האָבן געברענגט [דברי התחכמות, איז] פון אַזאַלעכע [גוים] וואָס זענען נישט קיין מסיתים ומדיחים, האָבן זיי טאַקע געברענגט דברי התחכמות.
אָבער פון מסיתים ומדיחים און פון מינים ה' ישמרנו, די [גוים] וואָס מ'זעט חלילה אַז זיי פאַרדאַרבן די תורה הקדושה חלילה.

און על אחת כמה וכמה פון אידן [וואָס זענען חס ושלום מסיתים או מינים, דזה חמור יותר, שעיקר הרחקת מינות הוא ליוזרה מהמינים שבישראל כדאיתא בגמרא] [חולין יג:] אַיין מינים באומות. פון די אידן חס ושלום מסיתים ומדיחים חלילה, איז גאַרנישט פאַרהאַנדן בעולם אַ דבר טוב, אפילו דאָס בעסטע פון זיי טאָר מען נישט אפילו הערן, [ועליהם הזהיר הכתוב כי יסיתך אחיך וגו'] לא תאבה לו ולא תשמע אליו ולא תחמל ולא תכסה עָלָיו.

לח

ביאור קושיא א

הכתוב מוסיף כאן באזהרה חדשה, שלא ללמוד כלום מן המקולקלים והמסיתים, ואפילו דבר טוב איבערדעם זאָגט דער פסוק, דאָס איז גאָר אַן אַנדערע ציווי דער פסוק, זאָגט ער כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם וְכַמַּעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנַעַן [לא תעשו, וכאמור דיינו שלא ללמוד מהם אפילו דבר טוב].

סיפא דקרא מיירי בכל האומות, אבל הרישא מיירי רק במקולקלים שבהם ובחֲקִיתֵיהֶם לֹא תִלְכוּ איז נאָר דעס, סתם ובחֲקִיתֵיהֶם לֹא תִלְכוּ, טרטיאות שלהם, די זאַכן, די דרכי אמורי. און דאָס איז ביי יעדן, ביי "אַלע" אומות [אין לילך בדרכיהם, אבל מכל מקום "דבר טוב" יכולים ללמוד מהמתוקנים שבהם].

אָבער "ארץ מצרים און ארץ כנען", בשביל שישבתם, עטץ זענט דאָרט געזעסן, און דער בעל דבר האָט זיי געברענגט ער האָט זיי געמאַכט פאַר די מקולקלים מכל האומות, פון דאָרט טאָר מען נישט לערנען קיין "דבר טוב" אפילו, מוז מען אַנטלויפן דערפון.

לט

דבר אחר שיכולים ללמוד ממסיתים ומדיחים: והוא "לעשות ההיפוך"!
דער טאַטע זכרוננו לברכה פלעגט צו זאָגן, מאַיבִי תַּחֲפִמֵּנִי מִצְּרוּתְךָ (תהלים קיט, צח), פון זיי קאָן איך גיכער קומען דערויף [להשיג האמת והטוב מה שצריך לעשות], איך זאָל וויסן צו טאָן פאַרקערט ווי זיי טוען.

וואָרן דער אמת, משיג צו זיין דעם אמת, איז דאָ אַ גרויסער כח היצר [כנגד זה], און דער אור [העולם המסמא עינים, וממילא] קאָן מען נישט וויסן [האמת], ס'איז פאַרשטעלט, אַ גרויס סמיות עינים, נישט אַלעמאַל קומט מען אויפ'ן אמת. אָבער פאַר זיי [הרשעים], איז נישט פאַרשטעלט גאָרנישט, אַלע שרים, אַלע טבעיות העולם העלפן זיי מיט, זיי קומען באלד צו זייערן [לכוון אל הרע האמיתי]. ווי שלמה המלך האָט געזאָגט (משלי ד, טו-טז) שְׁטָה מַעְלִיו וְעָבֹר, פאַרוואָס, ווייל וַנִּגְזַלָה שְׁנָתָם אִם לֹא יִכְשִׁילוּ, כִּי לֹא יִשְׁנוּ אִם לֹא יָרְעוּ, אַז זיי וועלן דיך נישט פאַרדאַרבן וועלן זיי נישט רוען, אפילו זיי ווייסן ניטאַמאַל וואָס, פאַלט מען אַריין.

מ

איבערדעם טאָר מען נישט צורירן, טאָר מען [צו] זיי אפילו נישט 'צורירן' [שלא יהיה לאדם שום שייכות עמהם], וואָרן מ'ווערט מיטגעריסן. על אחת כמה וכמה אַז דו וועסט "נהנה" זיין פון זיי [תוכל ח"ו להימשך אחריהם, וכדכתיב] וְלֹא יִדְבֶּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַתָּרִם^ל [שאסור "להנות" מן ע"ז ומשמשה], ווי דער רמב"ם זאָגט^ל (מורה הנבוכים ח"ג פל"ז) [בטעם שאסור ליהנות מעבודה זרה, ווייל] דאָס איז מושך [שאם יראו איזה הצלחה יחשבו שבא מהם].

מא

סיום ביאור קושיא ג

איבערדעם האָט דער פסוק אָנגעזאָגט, דעס איז "כמעשה" ארץ מצרים, שטייט יעדע מעשה, אפילו אַ דבר טוב פון זיי, וואָס ס'ווערט אָנגערופן [בלשון] אנשי "מעשה", [גם זה אסור ללמוד מהם].

מב

ביאור קושיא ב

השתא אתי שפיר פירוש התורה כהנים ורש"י, דבא הכתוב ללמדנו שהם מקולקלים מכל האומות, כי אזהרת הכתוב לדרכינו הוא "רק" במקולקלים שבהם

איבערדעם פאַרשטייט מען שוין, פון דאָנעט איז געדרינגען אַז זיי זענען געווען די מקולקלים מכל האומות.

וואָרן ווען זיי העטן געווען מתוקנים, העט מען נישט אַזויפיל געווען אָנגעזאָגט אויף אַ דבר טוב [שלא ללמוד מהם], דאָ זאָגט מען דאָך אַלעס, וואָרן די קשיא איז דאָך

^לזוה לשון הרמב"ם (עבודה זרה, ד ב): עבודת כוכבים ומשמשיה ותקרבת שלה וכל הנעשה בשבילה אסור בהנאה, שנאמר (דברים ז, כה) ולא תביא תועבה אֵל בֵּיתְךָ, וכל הנהנה באחד מכל אלו לוקה שנים, אחת משום ולא תביא, ואחת משום ולא ידבק בידך מאומה מן התרם (שם יג, ח).

^ל בספר המורה (ג, לו) וז"ל: איסור ההנאה בעבודה זרה מבואר מאד, שפעמים יקחה לשבור אותה וישאירה ותהיה לו למוקש וכו', וסיבתו כי הרבה פעמים יחשבו ההמון העניינים המקריים סיבות עצמיות וכו', וכן היה אפשר שיקרה לאיש אחד שתצליח סחורתו וירבה ממנו מן הדמים ההם, ויחשבהו לסיבה, ושברכת דמי הצורה ההיא הנמכרת גרמה לו זה ויאמין בה [שנמנה מצליח סחורתו ומתרבה ממנו], מה שכונת התורה כולה הפך האמונה ההיא [של עובדי ע"ז], כמו שהתבאר מכל דברי התורה. וזאת היא הסיבה בעצמה, באיסור הנאת צפוי נעבד ותקורבות עבודה זרה וכליה, כדי שננצל מן המחשבה ההיא, כי היתה אמונתם בהם בזמנים ההם גדולה מאד עד שהיו חושבים שיחיו וימיתו וכו'. ומפני זה עשתה התורה חיזוקים להסיר הדעת ההוא, בברית, ועידים, ושבועות חמורות, ובאלות, הנוכרות, והזהר להשמר לקחת דבר ממנה ולהנות בה. והודיענו ית' שאם יתערב מדמיה שום דבר עם ממון אדם, יאבד הדבר ההוא כל הממון ההוא ויכלהו, והוא אומרו ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמוהו וגו', כל שכן שאין להאמין שיש בה ברכה. וכשתעיין בכל המצוות שבאו בעבודה זרה אחת אחת, תמצא סיבתם מבוארת, והיא להסיר הדעות הרעות ולהתרחק מהם עד הקצה האחרון.

(כדלעיל אות כו) מה אמר שלא הזהיר, מילא בחקותיהם לא תלכו מיינט מען דאָס [טרטאות ודרכי אמורי], נו וואָס מיינט מען [בהרישא] אַז נאָר "ארץ מצרים", וואָס בין איך ממעט [משאר האומות], דאָס וואָס ס'איז פון די טרטיאות מיט די זאכן פון דרכי אמורי איז דאָך פון "אלע אומות" אסור, נו פאָרוואָס דען כאַפט ער עפעס אַרויס אַרץ "מִצְרַיִם" און אַרץ "כְּנַעַן", וואָס איז אַ נפקא מינה צווישן די און צווישן אַנדערע, וואָס כאַפט ער עפעס אַרויס זיי.

אלא מאי מוז זיין ["מלמד"] אַז דאָס גייט שוין אַרויף [על דבר הנוגע רק לענין המקולקלים שבהם] זאָגט ער סתם, אַז קיין שום "מעשה" בעולם, וואָס ס'דאכט זיך אַז ס'איז עפעס אַ גוטע זאך, ס'פאַרפירט [לטעון שיוכל ללמוד מהם], דו וועסט נאָך ווערן פון די אנשי מעשה, דו וועסט דאָ ווערן פון די חסידים ואנשי מעשה.

[ועל זה מזהיר הכתוב] אַז דאָס שטאַמט אָבער פון ארץ כנען אָדער פון ארץ מצרים, אַז ס'שטאַמט אָבער פון דאָרטן, קענסטו נישט ווערן פון די חסידים ואנשי מעשה, דאָס איז אַלעס נישט גוט, [ואדרבא יכולים ללמוד אַז] ס'איז אַלעס דער היפוך [וכדברי הקדושת יו"ט].

פון דאָנעט [שהתורה מזהיר אפילו ממעשה הטוב שלהם] איז שוין געדרינגען [פירוש התו"כ ורש"י, שזה הוא] ווייל זענען פון די מקולקלים מכל האומות.

מג

על אחת כמה וכמה פון די מינים שבישראל, פון די כופרים ה' ישמרינו [שאסור ללמוד מהם כלום, ואדרבה צריך לעשות ההיפוך מכל מעשיהם].

מ'זעט טאַקע ווי ווייט דער כח [הקלקול] איז, אַז מ'ווערט נתפס, און מ'טוט נישט קיין רעכטיגע מעשים.

מד

אופן ב': בביאור הפסוק כְּמַעֲשֵׂה "אַרְץ כְּנַעַן" לֹא תַעֲשֶׂוּ

[ויש לפרש עוד בביאור הכתוב] כְּמַעֲשֵׂה "אַרְץ כְּנַעַן".

במדרש דנקרא מלחמת ל"א מלכים, אף שלא היה שם רק ו' אומות, משום שכל המלכים קנו שם פלטרין בא"י

[ונקדים לפרש] לעולם שטייט דאָך [ירמ' ג, יט. כתובות קיב] [שארץ ישראל נקרא] אַרְץ צְבִי.

זאָגט דאָך דער מדרש אין ילקוט, לכאורה וואו איז ל"א מלכים [בארץ ישראל], אין ארץ ישראל איז דאָך נישט געווען [רק ד' אומות, ויש להבין] פאָרוואָס ס'ווערט אָנגערופן מלחמת ל"א מלכים אין ארץ ישראל. [וכן איתא [שמו"ר ה, כג] על הפסוק עֲתָה תִּרְאֶה אֲשֶׁר אַעֲשֶׂה לְפָרְעָה] כאן אתה רואה ולא במלחמת ל"א מלכים. [ולכאורה] דאָרט איז דאָך נישט געווען קיין ל"א מלכים, ס'איז דאָך נאָר געווען די שבעה אומות זענען דאָך נאָר געווען, וואו איז געווען ל"א.

זאָגט דאָרט דער מדרש ערגעץ וואו אין ילקוט (בפרשת שלח רמז תשמג, עה"כ וחברון נבנתה) ^{לה}, אַז יעדער מלך וואָס ער האָט נישט געקויפט אין ארץ ישראל [לא היה חשוב],

^{לה} בילקוט: אַרץ חֲמֻדָּה נחלת צְבִי צְבָאוֹת גוֹיִם [ירמ' ג, יט], אַרץ חֲמֻדָּה, ארץ שעשויה חולאות חולאות למלכים ולשלטונים וכו'. רבי יהודה אומר, וכי ל"א מלכים שהיו לשעבר כולם היו בארץ? אלא וכו' כל מלך ושלטון שלא קנה פלטיאות וחולאות בארץ ישראל אומר לא עשיתי כלום. - וכן פירש"י בפרשת וזאת הברכה (לג, כח) שלושים ואחד מלכים אפשר שכולם מארץ ישראל היו? אלא אין לך כל מלך ושלטון שלא קנה לו פלטרין ואחווה בארץ ישראל, שחשובה לכולם היא, שנאמר נחלת צְבִי צְבָאוֹת גוֹיִם.

יעדער האָט געהאַט אַ פּלטיץ אין ארץ ישראל, אַלע מלכי חוץ לארץ, ווייל ס'איז ביי זיי חשוב געווען, אַז ער האָט נישט געהאַט אין ארץ ישראל איז ער נישט געווען גאַרנישט.

איבערדעם איז געווען, די ל"א מלכים האָבן זיי דאָרטן געהאַט אַ חלק אין ארץ ישראל, האָבן זיי געהאַט אַלע [אין] 'אינטערעסע פאַר ארץ ישראל', האָבן זיי אַלע לוחם געווען פאַר ארץ ישראל די אַלע ל"א מלכים, איבערדעם די מלחמת ארץ ישראל איז געווען מיט די אַלע ל"א מלכים.

מה

כל האומות היו "חובבי הארץ", והכתוב צוה לגרשם משם יען שהיה זה בלי "תורה"

נאָר די גמרא זאָגט נאָך אפילו מער, אין חולין (דף ס:) זאָגט די גמרא¹⁰, שְׁנִיר וְחֶרְמוֹן, צִידִנִּים יִקְרָאוּ לְחֶרְמוֹן שְׁרִין וְהָאֶמְרִי יִקְרָאוּ לוֹ שְׁנִיר (דברים ג, ט). פרעגט די גמרא וואָס איז עפעס חֶרְמוֹן מיט שְׁנִיר, פאַרוואָס דערציילט מיר דאָס דער פסוק.

זאָגט די גמרא ווייל שְׁנִיר וְחֶרְמוֹן זענען הָרִי ארץ ישראל. זאָגט ער [בפסוק] להשיענו, און זיי זענען אַלע געווען 'חובבים', די אַלע מלכי אומות זענען געווען חובבים פאַר ארץ ישראל, אַז זיי האָבן זייערע, יעדערער בָּנָה כרך ועיר לעצמו און האָט די שטאָט גערופן על שם אויף אַ הר אין ארץ ישראל. [פון דעם] זעה איך אפילו "הָרִי" ארץ ישראל זענען געווען חביבין להם, אַז זיי האָבן די שטעט זייערע גערופן אויף די נעמען פון די הרי ארץ ישראל, אַזאַלעכע 'חובבים' זענען זיי געווען.

קומט אויס אַלע גוים זענען געווען "חובבי הארץ", און דער בורא כל עולמים האָט געהייסן די אַלע 'חובבים' אַרויסטרייבן פון ארץ ישראל, זיי [בני ישראל] האָבן לוחם געווען [עם אלו החובבים¹¹].

[כי באמת] דער 'מקור הטומאה' זענען זיי געווען, [ועליהם אמר הכתוב] כְּמַעֲשֵׂה "אֶרֶץ כְּנָעַן" [לא תַעֲשֶׂה], זיי זענען געווען אַזאַלעכע 'חובבים', 'אַלע' זענען זיי געווען חובבים, און דער בורא כל עולמים האָט געהייסן די אַלע חובבים מכניע זיין מ'זאל נישט איבערלאָזן פון זיי, אָפֶּר תּוֹתִירוּ מֵהֶם וועלן זיי זיין לְשִׁכִּים בְּעֵינֵיכֶם וְלִצְנִינִים בְּצַדֵּיכֶם וְצָרְרוּ אֲתֶכֶם עַל הָאָרֶץ (ע' לקמן אות מז), די אַלע "חובבים", די וואָס זענען 'חובבים' אָן "תורה".

מו

כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנָעַן" לֹא תַעֲשֶׂה: שלא תחבבו "ארץ ישראל" לכד כמו הכנעניים, רק תהיו חובבי "תורה"

איבערדעם האָט דער פסוק געזאָגט [לבני ישראל], כְּמַעֲשֵׂה "אֶרֶץ כְּנָעַן" טאקע [לא תַעֲשֶׂה], טאקע מיט "אֶרֶץ כְּנָעַן", די [אַלע אומות] וואָס זענען גרויסע חובבים גאָר [לא תַעֲשֶׂה כמותם בזה]¹².

¹⁰ בגמרא (חולין ס:) תנא, שְׁנִיר וְשֶׁרִיין מִהָרִי ארץ ישראל, מלמד שכל אחד ואחד מאומות העולם הלך וּבָנָה לוֹ כרך גדול לעצמו, והעלה לו על שם הָרִי ארץ ישראל, ללמדך, שאפילו הָרִי ארץ ישראל חביבין על האומות העולם.

¹¹ וכמו שסיים הכתוב בסוף הפרשה, כִּי אַתָּה כָּל אֵלֶּה עָשׂוּ וְעָשׂוּ אֶתְכֶם הָאָרֶץ וגו' (עיינ לעיל אות ג).

¹² ונמצא דמקעשה ארץ כנען, לא קאי על הכנעניים לחוד, רק על כל האומות שהיו חובבי ארץ כנען, ועל זה אמר הכתוב שלא לעשות כמותם בפרט זה. ומיושב גם כן קושיא א', דהכתוב בא להוסיף כאן אזהרה חדשה, וגם מיושב קושיא ג', על דרך ה"ל דלשון כמעשה רומז על דבר טוב, והיינו שהם חושבים שהוא דבר טוב להיות מחובבי הארץ, ומשמיענו הכתוב שאינו כן.

[וממשיך הכתוב ואמר אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֲתֶכֶם שָׁמָּה, והכוונה כִּן] לכאורה פריער האָט מען דאָךְ נישט געוואוסט [מקדושת הארץ], אברהם אבינו האָט אויך נישט געוואוסט (בדלעיל אות יב ואות כב). זאָגט ער, דאָס איז אויך נאָר ווייל אֲנִי מְבִיא אֲתֶכֶם שָׁמָּה, [ולכן] האָט זיך פאַרלייגט דער ס"מ [און] איבערדעם זענען אַלע 'רשעים' געוואָרן 'חובבי האָרץ', אַלע גוים, אַזוי ווי די גמרא זאָגט.

[הן מחמת עצם קדושת הארץ, והן] טאַקע פאַרדעם אויך - [נתגבר] דער כח פון ס"מ - ווייל מ'דאַרף ברענגען אַהין אידן, ס'דאַרף דאָרט זיין קדושה, האָט דער ס"מ געמאַכט 'אַלעם' [לחובבים], האָט ער געמאַכט די אַלע רשעי ארץ האָט ער זיי געמאַכט פאַר "חובבים". אַזוי ווי די גמרא זאָגט דאָך אַזוי, אַז דאָס איז עס געווען, די אַלע אומות [ל"א מלכים] זענען געווען דאָרטן, ווייל זיי זענען געווען חובבים. און דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט כְּמַעֲשֵׂה "אַרְץ כְּנָעַן" לא תַעֲשֶׂה, איר זאָלט נישט זיין אַזאַלעכע "חובבים" ווי זיי זענען.

מ'דאַרף זיין חובבי "תורה" ברויך מען זיין!

אַז ס'איז דורך דער תורה, דורך די גרויסע קדושה, דאָס חביבות הארץ. דעס איז גאָר גוט.

אַבער דאָס מוז איך זען, אַז מ'האָט דעם גרויסע חביבות אויף יעדן דָּבָר שְׂבָקֶדְשָׁה, מ'ציטערט פאַר יעדער מצוה, און פאַר יעדער עבירה, איז דאָך אַ סימן אַז מ'האָט אַ חביבות צו דער קדושה, אַז ס'גייט אויף אַזאַ אופן, דעס איז עס [כרצונו ית"ש]. אַבער אַזוי ווי ס'איז געווען די "מעשה ארץ כנען" אַז זיי זענען אַלע געווען "חובבים" אָן "תורה", חובבים! סתם חובבים! אָן תורה! האָט די תורה הקדושה געהייסן [אַז] די אַלע חובבים כָּלָה גַרֵשׁ יִגְרֶשׁ, 'די' האָט מען געהייסן רחמנא ליצלן לא תַחֲיֶה כָּל נֶשְׁמָה האָט מען אָנגעזאָגט, האָט די תורה הקדושה געזאָגט (דברים כ, טז), זיי זענען אַלע געווען גרויסע חובבים, און דער בורא כל עולמים האָט געהייסן די אַלע [לגרש ולכלות].

איז דאָס [נצטווייגן] כְּמַעֲשֵׂה "אַרְץ כְּנָעַן" לא תַעֲשֶׂה, האָט מען דאָס 'נישט' געהייסן [להיות סתם חובבים בלא תורה], האָט די תורה הקדושה אַזוי געזאָגט.

מז

ביאור המדרש על הפסוק כְּשֹׁשְׁנָה בֵּין הַחוּחִים

זאָגט דער מדרש [בקושיא ה], כְּשֹׁשְׁנָה בֵּין הַחוּחִים כֵּן רַעֲיָתִי בֵּין הַבְּנוֹת. [ונקדים וואָס] כ'האָב געזאָגט אַמְאָל^ט וואָס ס'שטייט (מסעי לג, נה) וְהָיָה אִם לֹא תוֹרִישׁוּ אֶת יִשְׂרָאֵל הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְהָיָה" אֲשֶׁר תּוֹתִירוּ מֵהֶם לְשָׂכִים בְּעֵינֵיכֶם וְלִצְנִינִם בְּצַדִּיקֶם. [ולכאורה] ס'שטייט דאָךְ (במד"ר יג, ה) אֵין וְהָיָה אִלָּא לִשׁוֹן שְׂמִחָה, [וואס כן צ"ב] וואָס איז די שְׂמִחָה, אַז זיי וועלן בלייבן לְשָׂכִים בְּעֵינֵיכֶם וְלִצְנִינִם, זיי וועלן זיין דערנער אין די אויגן, וְלִצְנִינִם בְּצַדִּיקֶם, וואָס איז [די שְׂמִחָה]?, לְשָׂמְחָה מֵה זֶה עֲשֵׂה (קהלת ב, ב), אַז [ס'שטייט] "וְהָיָה".

^ט בס"ג פרשת מסעי תשי"ז. ועיי"ש ביאור הפסוק בכמה אופנים.

נאָר דער פסוק האָט געזאָגט אינאיינענעם, אַז עטץ וועטס איבערלאָזן און דאָרט וועט זיך געפונען 'רשעים', ביז ווילאנג זיי זענען נאָך לְשָׁפִים בְּעֵינֵיכֶם, אַז מ'קוקט זיי אָן אין די אויגן פאַר דערנער, וְלִצְנִינִים בְּצִדֵיכֶם, היט מען זיך נאָך אביסל פון זיי, [דעמאָלטס] איז נאָך עפעס [גוט], איז 'דאָך' נישט אַזוי שלעכט.

אַבער נאָך אַרגער [איז], אַז מ'מאַכט מיט זיי שלום, און מ'קוקט זיי נישט אָן פאַר קיין דערנער אין די אויגן, אַז ס'בלייבן דאָרט [רשעים באַרץ ישראל], אַז דאָרט זיצן נאָך רשעים און מ'קוקט זיי נישט אָן פאַר דערנער, דאָס איז די "גרעסטע צרה", דאָס איז נאָך אַרגער.

שטיין אין פסוק וְהָיָה, אַז עטץ וועט איבערלאָזן דאָרטן [בארץ ישראל] רשעים וועט זיין "וְהָיָה" ס'וועט זיין אַ שמחה, אַז זיי וועלן זיין כּאָטש לְשָׁפִים [בְּעֵינֵיכֶם] וְלִצְנִינִים בְּצִדֵיכֶם.

[משא"כ] אַז דו וועסט דיך נאָך 'באַפריינדן' מיט זיי, דו וועסט נאָך 'נהנה' זיין פון זיי, וועסט זיי נאָך 'אַנקוקן' פאַר גוט, זאָלסט נאָך עפעס האָבן פון זיי עפעס הנאה אויכעט, עפעס נהנה זיין פון זיי, [דעמאָלטס] איז שוין נישט גוט. דעס איז שוין - צי הנאה האָבן בגשמיות, צי ברוחניות אויף [סיין] וואָס פאַר אַן אופן, - [דעס] איז נאָך אַרגער [כי נמשכין אחריהם, ועוד שהמצוה שעושין בזה הוא תועבה, ויש בזה חילול השם, וכדברי הרמב"ן דלקמן].

מח

מי שנותן מזרעו למולך, ועושה עבירות חמורות כעירות, מחלל את השם כשבא לבית המקדש

ווי דער רמב"ן הקדוש זאָגט אין די וואָכעדיגע סדרה², [על הפסוק (יח, כא) ומזרעך לא תתן להעביר למלך וכו', ובפרשת קדושים (כ, ג) מוסיף והקדתי אתו מקרב עמו פי מזרעו נתן למלך] "לִמְעַן טַמֵּא אֶת מִקְדָּשִׁי" [ולחלל את שם קדשי].

[דלכאורה צריך ביאור] וואָס איז עפעס מטמא את מקדשי? ער רעכנט אויס די עריות, די עבירות, און דער להעביר למלך, [ומסיים] לטמא את מקדשי, וואָס איז דער למען טַמֵּא אֶת מִקְדָּשִׁי? [והלא מעשה המולך ועריות אינם בבית המקדש]?

זאָגט ער [הרמב"ן], אַז דער וואָס ער איז דאָרטן געכאַפט אין די עריות און אין 'דאָס' [פי מזרעו נתן למלך], און נאָכדעם גייט ער אַריין אין בית המקדש און ברענגט אַ קרבן, איז "ער" טמא, און דאָס "קרבן" איז טמא, און ער איז מטמא דאָס "בית המקדש". [והשי"ת אומר] איך בין אים מוחל [שלא יבא לבית המקדש, כי מי בקש זאת מידכם רמס תִּצְרִין].

זאָגט ער [הרמב"ן] דאָס איז אַ "חילול השם" פאַר די גוים, אַז זיי זאָגן "דער עובד עבודה זרה, 'דער' טוט מצות ומעשים טובים" [שבא לבית המקדש ומקריב קרבן], דאָס איז אַ חילול השם!

² ברמב"ן (יח, כא) הזכיר הכתוב כי העברת הזרע למולך הוא חילול השם, ובפרשה האחרת מוסיף למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי וכו' בעברם על העבירה החמורה לפני, כי כן יאמר בעבירות החמורות וכו'. ויתכן שיאמר כן, מפני שהמקריב מזרעו למולך ואחר כן יבא אל מקדש ה' להקריב קרבן, מטמא את המקדש, כי קרבנותיו טמאים ותועבה לשם, והוא עצמו טמא לעולם שנטמא ברעה שעשה וכו', והזכיר בו "חילול השם", כי כאשר ישמעו הגוים שכיבד את המולך בזרעו ויקריב מבהמתו קרבן לשם, הוא חילול השם.

זעט דאָך אויס [כוונת הרמב"ן], פאַרוואָס איז עס אַ חילול ה', ווייל ס'ווערט געשטאַרקט די עבודה זרה.
אזוי זאָגט דער רמב"ן אין די וואָכעדיגע סדרה.

מט

איך וויל נישט מאַריך זיין, מיט דעם קאָן מען מיישב זיין וואָס ס'שטייט דאָרטן (ישעי' א, יב) מי בקש זאת מידכם רמס חצרי [דצ"ב הלשון מי בקש זאת מידכם, והלא מפורש בתורה החיוב לעלות לרגל]. האָב איך מיט דעם פאַרענטפערט אַמאָל^א, איך וויל היצט נישט מאַריך זיין^ב.

ג

על כל פנים זאָגט די תורה הקדושה אויף דעם [על הרשעים שהם בארץ ישראל ובמקום המקדש] "למען טמא את מקדשי".
איבערדעם האָט דער בורא כל עולמים געמוזט זאָגן [שאם תותירו מהם, יהיו עכ"פ נחשבים לשכים בעיניכם ולצנינים בצדיכם, ולא תהנו מהם כלום כדי שלא יגרמו חילול ה' ח"ו].

נא

ביאור קושיא ה:

שייכות פסוק כְּשֹׁשְׁנָה בֵּין הַחוֹחִים לַפֶּסֶק כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם

איבערדעם האָט מען געזאָגט כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנָעַן לֹא תַעֲשֶׂוּ [והיינו שלא להיות כְּבָאִי וחובבי הארץ בלא תורה (כדלעיל אות מו)].

איבערדעם זאָגט דער מדרש, [כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם] זה שאמר הכתוב כְּשֹׁשְׁנָה בֵּין הַחוֹחִים". אַז מ'איז צורישן "דערנער", [שהרשעים נחשבים לשכים בעינינו "ולצדידים" בצדינו], דעמאָלט איז מען נאָך עפעס, בלייבט מען נאָך א "שֹׁשְׁנָה", אַז מ'איז כאָטש [מתחשבין עצמם] בֵּין הַחוֹחִים", מ'פאַרטראָגט זיך נישט מיט 'די', מיט די וואָס זיי 'פאַרפירן' [=מעבירים על הדת, מיט די] מסיתים ומדיחים וואָס פאַרדאַרבן.

נאָר, אַז טאַמער איז עס נישט בֵּין הַחוֹחִים, און מ'גלייכט זיך נאָך אויס מיט זיי, איז נאָך אַרגער. אַז ס'איז נישט לְשִׁכִּים בְּעֵינֵיכֶם וְלִצְנִינִים בְּצַדִּיכֶם, דעמאָלט ווערט מען חלילה אינגאַנצן בטל.

[וכדאיאת במדרש (לעיל הערה י) מה שושנה זו אינה בטילה אלא על גב ריחה, כך ישראל ווערט מען נאָר בטל על גב מצות ומעשים טובים^א [וז"ש במדרש מה שושנה וכו' כך ישראל].
איך כ'וויל נישט מאַריך זיין.

אזוי ווי דער מדרש [שם] רעכנט אויס כמה זאָכן [במה שישאל דומים לשושנה], וואָס לויט דעם קאָן מען דאָס מיישב זיין.

^א עיין ויואל משה (ב, מה). ועיין דברי יואל (מהדו"ת ראה עמוד תז), ובס"ג פרשת קרח תשכ"ז (לשון קדשו אות מט).
ובעוד כמה מקומות מתרחב רבינו קושיא זו. ועיין על הגאולה ועל התמורה סימן צד-צח.

^ב ולדברי הרמב"ן יש לפרש עוד באופן אחר, דלזה אמר הקב"ה מי בקש זאת מידכם רמס חצרי, דמאחר שגורם על ידי ביאתו לבית המקדש שיתחזק כח עבודה זרה ויתטמא המקדש ויתחלל שמו, וז"ש רמס חצרי, ובאופן כזה מי בקש זאת מידכם.

^ג בפירוש עץ יוסף על המדרש. מה שושנה זו אינה בטילה אלא על גב ריחה, פירוש רק אז היא מתבטלת ולא נחשבת למאומה כשאבד ריחה, כן בישראל עיקר חשיבותו במעשים טובים.

אז ס'איז פשוט פון חוהים [אינם בטלים], ווארן והראיה פמעה ארץ מצרים
 וכמעה ארץ כנען, טאר מען נישט קיין שום דבר טוב נישט אפילו (כדלעיל אות לח), ווייל
 דעמאלט [כשארן לוקחים ולומדים מהם כלום] וויסט מען ס'איז "חוהים".
 טאמער אז נישט, אז מ'נעמט עפעס פון זיי, מ'איז נישט פון חוהים, איז אויס
 "שושנה", ווערט מען [בטל], ווי דער מדרש זאגט פשוט פון חוהים [נקרא רק ווען] מ'ווערט נישט
 בטל אלא על גב מצות ומעשים טובים, אז מ'איז "פון חוהים".

נב

ברכת הקודש

השם יתברך זאל העלפן:
 מ'זאל ניצול ווערן במהרה פון די אלע ענינים, פון די אלע 'חוהים' המצרים
 ומציקים, פון 'מעשה ארץ מצרים ומעשה ארץ כנען'.
 מ'זאלמיר די זכיה האבן צו דינען דעם באשעפער, מיט א דעת אמת, און מיט
 עינים מאירות.
 במהרה זאלמיר געהאלפן ווערן, ס'זאל זיין רוח הטומאה יעביר מן הארץ, פי
 תעביר - דער בורא כל עולמים זאל מעביר זיין - ממשלת זדון מן הארץ.
 דער בורא כל עולמים זאל העלפן במהרה ותקנה טובה לדורשיה, ופתחון פה
 למיחלים לה.
 מ'זאל דערקענען, ווי דער מדרש זאגט פשוט פון חוהים, אזוי ווי א שושנה
 דערקענט זיך צווישן די חוהים, אזוי ברויך מען צו דערקענען זרע ברוכי ה'.
 מ'זאלמיר זוכה זיין ס'זאלן שוין בטל ווערן די אלע חוהים און אלע קוצים
 הסובבים את השושנה העליונה ווי מ'זאגט אין דעם יהי רצון (קודם אמירת תהלים).
 מ'זאלמיר במהרה זוכה זיין צו זען ישועת השי"ת, וישועת כל ישראל ושמחתן.
 מ'זאל דינען דעם באשעפער בקדושה ובטהרה, מתוך נחת ושמחה.
 בהתרוממות קרן התורה וישראל, ובהתגלות כבוד שמים עלינו במהרה בימינו
 אמן.

